

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 32 • Aralık/December 2023
www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut579>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Emine Semiye'nin *Teârûf-i Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

Emine Semiye's Communication with Russian Muslim Women in *Teârûf-i Müslimîn* Pages

Öz

Rusyalı Müslümanların Osmanlı topraklarında çıkardığı ilk süreli yayın organı olan *Teârûf-i Müslimîn*, özellikle tarih ve edebiyat araştırmaları açısından önemli bir konumdadır. Dergide genel olarak Osmanlı dışındaki Türk topluluklarının çeşitli meselelerine, eğitimin düzenlenmesine, Türk halklarının birliği ve kadınların özgürleşmesine dair konulara yer verilmiştir. Bu bağlamda *Teârûf-i Müslimîn* arşivinde tespit edilen kadınların toplumdaki konumları ve özellikle onların eğitilmesi meselesine dair yayımlanmış olan mektuplar tarih, edebiyat ve kadın araştırmaları açısından önem arz etmektedir. Söz konusu mektupların ilki Sibiryalı Ayşe ismiyle yayımlanan mektuptur. Dergide bu yazının yayımlanmasının ardından, farklı kadın kalemler tarafından yazılmış çeşitli mektuplar tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, *Teârûf-i Müslimîn*'de bir dizi "muhabere" niteliğinde yayımlanan bazı mektupların transkripsiyon alfabesine aktarımı ve bunların içerik analizleri yapılacaktır. 1910'lu yıllarda yayımlanan söz konusu mektupların en önemli tarafı, başta Emine Semiye olmak üzere, çeşitli kadın yazarların kız çocuklarının eğitimi ve kadının toplumdaki rolü gibi konulara değinmiş olmalarıdır. Yazılarında, kimi noktalarda ortak bir görüş ve bakış açısını yansıtan yazarlar kimi noktalarda ise birbirleriyle muhalefet eden görüşlere yer vermiştir. Her ne olursa olsun yazıldığı dönemin pek çok özelliğini yansıtan bu mektuplar incelemeye açık metinler olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu yazıları detaylı olarak incelemek hem tarihsel olarak kadınlık konusunun dönem toplumlarında "algılanış" biçimini ortaya çıkaracak hem de günümüzde bu konulara yönelik yapılan çalışmalara yeni bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tearûf-İ Müslimîn, Emine Semiye, Mektup, Kadın.

Abstract

Teârûf-i Müslimîn, the first periodical published by Russian Muslims in the Ottoman lands, is in an important position, especially in terms of history and literary research. The magazine generally covers various issues of Turkish communities outside the Ottoman Empire, the organization of education, the unity of Turkish peoples and the emancipation of women. In this context, letters published in the archives of *Teârûf-i Müslimîn* regarding the position of women in society and especially their education were identified. These letters are important in terms of history, literature and women's studies. The first of the letters in question is the letter published under the name Sibiryalı Ayşe. Following the publication of this article in the magazine, various letters written by different female writers were identified. In this study, some letters published as a series of "communications" in *Teârûf-i Müslimîn* will be transferred to the transcription alphabet and their content analysis will be carried out. The most important aspect of these letters published in the 1910's is that various female writers, especially Emine Semiye, touched on issues such as girls education and the role of women in society. In their writings, the authors reflected a common view and perspective at some points and included opposing views at other points. Regardless, these letters, which reflect many characteristics of the period in which they were written, attract attention as texts open to examination. Therefore, examining these writings in detail will reveal the way the subject of femininity was historically "perceived" in the societies of the period. In addition, it will make a new contribution to the studies carried out on these issues today.

Keywords: Tearûf-İ Müslimîn, Emine Semiye, Letter, Woman.

Yasemin Mumcu*
Mustafa Temizsu**

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Prof. Dr.

Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İzmir/ Türkiye

Elmek: hanifyasemin.mumcu@ikcu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3612-3611

** Arş. Gör.

Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü İzmir/ Türkiye

Elmek: mustafa.temizsu@ikcu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0539-4988

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 30.11.2023

Kabul Tarihi: 04.12.2023

E-yayın Tarihi: 31.12.2023

Atıf/Citation:

Mumcu, Y. (2023). Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (32), s. 24-58.

Giriş

Rusya Tatarlarının İstanbul'da çıkardığı ilk süreli yayın organı olan *Teârûf-i Müslimîn* bazen haftada bazen iki haftada bir olmak üzere 15 Nisan 1910- 12 Şubat 1911 tarihleri arasında yayımlanmıştır. Yazar "kadrosunun önemli bir kısmını Kazanlı, Sibiryalı, Troyskili, Başkurdistanlı ve Buharalı aydınların oluşturduğu bu derginin en ilginç şahsiyeti meşhur seyyah Abdürreşid İbrahim'dir." (Kanlıdere, 2018: 425). Dergide ele alınan belli başlı konular "Kazan, Kırım ve Türkistan taraflarındaki fikrî, içtimâî ve siyasî gelişmeler; Pan-Türkizm ve Pan-İslamizm fikirleri; Rusya'nın Müslüman tebasına yönelik siyasetleri; Mısır, Suriye, İran, Hindistan ve Uzak Doğu'da olan gelişmeler" şeklinde özetlenebilir (Kanlıdere, a.g.y.).

Kanlıdere'nin belirttiğine göre II. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'daki -görece- basın özgürlüğü Tatar aydınlarının da yayın hayatında aktif bir şekilde yer almalarına vesile oldu. Önce *Sırât-ı Müstakîm*'de yazıları yayımlanan bazı aydınlar -tahminen Abdürreşid İbrahim'in öncülüğünde- *Teârûf-i Müslimîn* dergisini çıkardılar (Kanlıdere, a.g.y.). Yukarıda saydığımız konular haricinde dergide eğitimin ıslahı, Türk halklarının birliği ve kadınların özgürleşmesi gibi konulara da öncelik verilmiştir. Bu yazılarda "Türk halklarının birliği savunulsa da temel amaç İslam birliğidir." (Kanlıdere, a.g.y.).

Dergide Rusya coğrafyası içinde yaşayan kadın yazarların çeşitli vesilelerle yazmış oldukları yazılar ve mektuplar da yayımlanmıştır. Özellikle bu mektupların muhatabı durumunda olan Emine Semiye Hanım'ın cevabî mektupları da dergi sayfaları arasında yer bulmuştur. Ünlü devlet adamı, tarihçi ve hukukçu Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı, ilk kadın romancımız olarak kabul edilen Fatma Aliye'nin kız kardeşi olan Emine Semiye 1864-1944 yılları arasında yaşamıştır. "Emine Semiye, Selanik yıllarından itibaren bir yandan siyaset ve gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken diğer yandan da kız çocuklarını eğitmeye yönelik çalışmalar yürütmüştür. Kadınların toplumda hak ettikleri yeri alabilmeleri için öncelikle iyi bir eğitim almalarının gerekli olduğuna inanır. Bunun için de evini adeta bir okul gibi kullanarak kız çocuklarına ders verir." (Karaca, 2010: 66).

Emine Semiye'nin kız çocuklarına evinde eğitim vermesi yanında daha fazla çocuğa yardım edebilmek amacıyla "öğretmenlik, mümeyyizlik ve müfettişlik" görevlerinde bulunduğu da bilinmektedir. Edirne, Sivas, Ordu, Adana, İstanbul ve - Halide Edip'le birlikte-Beyrut bu meslekleri icra ettiği yerler arasındadır (Karaca, 2010: 66-67).

İkisi de ünlü devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızları olan Fatma Aliye ile Emine Semiye "Türk modernleşmesinin sembolü haline gelen kadın meselesi üzerinde düşünen, düşündüklerini roman, hikâye ve çeşitli makaleleriyle dile" getirmelerine rağmen iki kız kardeşin birbirlerinden ayrıldıkları önemli noktalar da olmuştur. Fatma Aliye babası gibi "geleneklere bağlı ve İslamcı bir düşünceyle kadınlık meselelerini" sorgularken Emine Semiye'nin "kadınlıkla ilgili düşünceleri zaman zaman geleneklere aykırıdır ve daha kesin çizgiler taşır. O, kadınların hakları olanı elde edebilmeleri konusunda ablasına göre daha mücadeleci bir tavır sergilemiştir" (Karaca, 2010: 310-311).

Emine Semiye'nin kadınlık ve Osmanlı kadınlarının durumu ile ilgili düşüncelerine yer verdiği yazıların bir kısmı *Teârûf-i Müslimîn*'de yayımlanan mektuplardır. Aşağıda yazarın Rusyalı Müslüman kadınlarla, adı geçen dergide yer alan mektupların metinleri verilmiştir.

Osmanlı İslam Hemşirelerimize¹

Ey ümmehât-ı mü'minîn!

Sibirya'nın en soğuk ve en muzlim ve en kalplere rehavet veren köşelerinden size doğru yükselen şu âvâz-ı istimdâdı dinleyiniz. Dinleyiniz de mesâfeten, seviyeten sizden pek uzaklara düşen âciz hemşirelerinizin derdine derman bulmanın çaresine bakınız. Belki bu âvâz-ı istimdâd kulağınıza pek garip gelir. Belki de bu feryat sizlere bir istimdâd gibi de gelemeyerek ümit ettiğim vazifeyi ifâ edemez, çünkü ümit etmediğiniz, şahsiyet ve hüviyetlerini hiç tanımadığınızı, bilmediğinizi bir taraftan yükseliyor, size pek yabancı olan ağızlardan çıkıyor. Fakat bilmiş olunuz ki bunlar da sizin gibi İslam livası altına sığınmış Türk kızları, Türk analarıdır.

Buradaki bize nispet verilen "Tatar" unvanını artık kullanmıyorum. Kendimizi büyükbabamız olan "Türk"e nispet ediyorum. Çünkü korkuyorum... Tatar lafı çıkar çıkmaz ne olur ne olmaz, belki Bayezit-Timurlenk kavgaları hatıra gelerek zihinleri bir daha karıştırır. İştihâze nazaran bir ana bir babaya mensup olan milletimizin arasını açan bu gibi lekeli tarihler hala mekteplerde okunarak evlâd-ı milletin zihinlerini karıştırıyormuş. Ve hatta bu hususta bazı erkek mekteplerinde patırtılar olduğunu bile maatteessüf işitiyoruz. Acaba böyle şeyler nereye kadar devam edecek? Avrupalılar gelip de her iki kardeşin isimlerini âlem-i medeniyetten sildikten sonra mı?

Mamafih siz iyi yürekli âlicenap hemşirelerimizin "ve lâ tezirû vâziratun vizra uhrâ"² kavli-i kerimine mu'tekid olacağınızı, babalarımızın yaptıkları hatalar için ahfâdını muâheze etmek, muâteb tutmak kadar küçüklükten bülend olacağınızı ümit ederim.

Hiç şüphesiz bizleri unutmuştunuz değil mi? Ve böyle uzak bir yerde kendinizle bir kandan halk olunmuş, bir kıbleye müteveccih ve bir mezhep üzerine âmil hemşireleriniz zihninizden tamamen silinmişti. Fakat Sibirya'nın bu kesif havalarını teneffüs eden, Tatarların bitmez tükenmez taassubât-ı câhilâneleri altında inleyen bu hemşireleriniz sizleri hiç unutmuyordu. Daima gerek matbuatla gerek edâ-yı vâcibât için Hicaz'a giden pederlerimiz, kocalarımız vasıtasıyla ve gerekse İstanbul'da tahsilde bulunan kardeşlerimizin hakkınızda verdikleri malumat sayesinde sizlerin her işinizi ve her ahvâlinizi tarassut altında bulunduruyorduk: Üzerinize indirilen istibdat bârı ne kadar sakîl ise de; ?? koyulan mânialar ne kadar çok olsa da sizler bunları hiçe sayarak az çok ileriye gidiyordunuz. Mahzâ ruhunuzu öldürmek için muhitinize saçılan zehirli rayiha ne kadar size icrâ-yı tesire çalışsa da fakat damarınızda cevelan eden Türk kanı sizlere hayret-efzâ kuvvet veriyordu. Ve böyle tesirât-ı mel'anetkâraneden sizi masun bırakıyordu.

Ruhu kabz olunmuş darümuallimâtınız, esasından çürük "Kızlar Sınâ'î" mektebiniz erkân-ı istibdat indinde sizin ruhlarınızı öldürmek için birer alet olarak isti'mâl olunmuşsa da sizdeki fitrî istidât, fart-ı zekâ ve fetânet bu müessesâtı layık olmadığı bir mevki-yi bülendîye çıkarıyordu. Sizlere az çok düşünebilmek nimet-i 'uzemâsını bahşederek sizleri insan zümresine ithal ediyordu. Kucağındaki yavrularınızı büyütürken bunları ne gibi his ve terbiye ile perverde etmenin yollarını bir

¹ Sibiryalı Ayşe, *Teârûf-î Müslimîn*, nr. 4, 13 Mayıs 326/26 Mayıs 1910, s. 60-61.

² Zümer suresi, 7. ayet: Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.

dereceye kadar öğreniyordunuz. Fakat bizler!... Zavallı, bedbaht Rusyalı İslam kadınları! Ne düşünüyoruz, nemiz var, neye malikiz??? İşte bu kadar uzun sorunun cevabı da pek kısa bir kelime ile bitiyor: Hiç!

Evet, hiç olan şeyleri biliriz, daima hiçi düşünürüz, yalnız bir hiçimiz vardır, hiç malikiz. Ve yaşadığımız muhit de bir hiçlikten ibarettir.

Erkeklerimiz mücessem bir acz ve meskenet, ulemamız timsâl-i taassup, evlatlarımız numûne-yi cehl ve cebânet, böyle bir âfet-zedegânın içerisinde kalmış bizler de ilim ve marifetten mahrum, hiss-i milliyetten bî-nasip!..

Ecdadımızın azim ve metanet sahibi olduğunu, cihangirlikleriyle bütün gökleri titrettiğini bugün ilm-i tarih lisanıyla şehâdet veriyor. Fakat bugün bizim doğurduğumuz aynı baba ahfâdlarının cebânet, sebatsızlık, acz ve meskenet illetleriyle ma'lûl olduğunu etrafımızdaki eşyalara, tarlalara, ovalara kadar kemâl-i teessürle şehadet veriyor. Bunların beceriksizliğiyle bir harâbezârlığa döndüğünden âvâz-ı feryadı koparıyor. Arslandan daima arslan doğmak icap ederdi. Fakat bizim doğurduğumuz hep tavşan olarak yere düşüyor. Ve o suretle âleme dağılıyor. Hiç şüphe yoktur ki bunları biz tavşan ediyoruz. Evet bunlardaki Türklük, İslamiyet hasâilini kalplerinden biz siliyoruz. Çünkü kendimiz bir tavşandır.³ Ana sütünün yavruya ettiği tesirini burada uzun uzadıya bahse hacet yoktur. Erbâb-ı fen tarafından ispat olunmuş bir meseledir. O halde koca bir milletin yegâne sebep-i helâk ve izmihlâli biziz. Evet kadınlardır. Binaenaleyh evvela bizlerin halimizi ıslah etmeli ve bizlerin ruhlarımızı terbiye ederek damarlarımızı arslan Türk kanıyla doldurmalı ki, bu kanı mass eden ve emen evlatlar da bir Türk olarak, arslan olarak yetişsin, kendi hukuklarını, haysiyet ve vakarlarını muhafaza uğrunda ecdatlarının ahfâdları olduğunu âleme tanıtsınlar. Acaba bu ne suretle mümkün olabilir? İşte pek çok vakitten beri pederimin verdiği âlî terbiye sayesinde kendimin kim olduğumu anlayabildiğim bir zamandan beri beni pek çok düşündüren [şeylerden] biri de burasıdır. Zannıma kalırsa bu hususta düşünmek, düşünmek hassetinden külliyyen mahrum bulunan Rusyalı İslam kadınlarından ziyade onlara nispetle maarif ve terakkice bir mevki-yi bülendî ihrâz eden büyük rehberlerimiz olan Osmanlı hanımlarının uhdesine terettüb eden bir vazife-yi mukaddesdir. Artık yeter. Eski soğuklukları hatırlardan tamamıyla silmeliyiz. Ancak bu sayede mevcudiyetimizi muhafaza edebiliriz.

Ne yapmalıyız, ne öğrenmeliyiz, neye teşebbüs etmeliyiz ve nasıl bir İslam ve Türk kadını olmalıyız?..

İşte evlatlarının mahv ve inkırâza doğru pûyân olduğunu görerek zedelenmiş, üzülmüş bir ana kalbinden yükselen birkaç suallerdir ki nazar-ı itibâra alarak Osmanlı hemşirelerimiz tarafından muvafık cevaplarının verilmesini dört gözle bekliyoruz!

Mûlahaza: Makalenin asıl nüshası Tatarca olup Osmanlı şivesine ifrağ edilmiştir.

Sibiryalı Kız kardeşimiz Ayşe Hanımefendiye⁴

Hücre-i iştigâlimde üst üste yığılmış yazılarımın gözlerime verdiği yorgunluktan dinlenmek istediğim bir zamanda (Teârûf-i Müslimîn) namında intişâra başlayan

³ İfade ve gramer hataları metnin orijinal halini bozmamak adına düzeltilmemiştir.

⁴ Emine Semiye, *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 6, 10 Haziran 326/23 Haziran 1910, s. 92-93.

Emine Semiyé'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

haftalık bir cerideyi getirdiler. “Teârûf-i Müslimîn”...! Bu cümlecik nazar-ı dikkatimi celbe kâfiydi!

Onun yapraklarını çevirirken enzârım bilhassa çizilmiş bir makalede tevakkuf etti; işte hemşirem bu sizin yanık makalenizdi:

Sibirya'nın soğuk havasında yükselen bir kadın zekâsının ta İstanbul ikliminin mutedil, münevver semasında dalgalandırdığı aksi tınılardan Türklüğünü tanıyan İstanbullu hemşireleriniz üzerinde pek şedîd tesirât hâsıl ettiğine emin olunuz efendim.

“Cidden müteessir olanlardan biri de âcizenizim.”

Zaten asıl neslimiz olan akvâm-ı Türkiye ile tanışmak meselesi pek çoktan fikrimi işgal ediyordu! Buna dair -maatteessüf tatil-i neşriyat eden İnkılâp gazetesinin 15. nüshasında uzunca bir makalem vardır. O makalemde beyan ettiğim üzere, akvâm-ı Türkiye'den Osmanlı kardeşlerine izhâr edilen muhabbet ve temâyül-i milliyelerinin derece-yi ulviyetini Osmanlılığın kendi memleketinde neşr ve tatbikine medâr olmak üzere iki kızcağzını ta Sibirya'nın (Simipalatnisk vilayetinin Zaysan) kasabasından büyük meşakk ile sürükleyip getiren İmam Ahund Ahmet Zeki Efendi hazretleriyle vukû bulan mülâkatımızdan sonra daha iyi takdir edebilmişim!

Sair gazetelerimizden daha müsait ve metin bir meslekte devam edeceği ümidini veren (İnkılâp) ceridesinin âlem-i meşrutiyetimizden ufûlü... birçok esbâb-ı siyasiyenin icap ettirdiği sükûn-ı efkâr dolayısıyla nisvân-ı İslam'ın yine bir lisân-ı atâlete bürünmesi... pek uzaklarda bulunan Türk hemşirelerimizle nî'am-ı teârûften bizi bilâ-mecburiye mahrum bırakıyordu. Halbuki Hicaz'a giden muhterem peder ve zevçleriniz, ba-husus İstanbul'da tahsil eden zeki biraderleriniz vasıtasıyla Osmanlı hemşirelerinizin her iş ve hallerini tarassut etmeniz bize pek ala anlatıyor ki hamiyet-i milliye sizlerde fazla olarak galeyandadır... Tevazu ederek ne yapmakla, ne öğrenmekle, neye teşebbüs etmekle bir İslam Türk kadınının nasıl olmasını bizden soruyorsunuz! Heyhat hemşirem!.. Bu bâbda size cevap verecek Osmanlı kadınlarının iddiasını pek mahdûd göreceksiniz!! Vâkıa bizde mektepler çoktur, kızlarımızın kısm-ı azamı okuyup yazmak da biliyor fakat bu bilgi pek uzaklardaki hemşirelerimizin tekemmülâtına kâfi gelecek bir mertebeyi irfâna henüz bizi ısrâd etmemiştir.

Esbâbını izah edeyim:

Kendi mekteplerimiz pek nâkıs ve gayrı muntazam bir halde olup programlarının takibi de -ihtiyacât-ı beşeriyenin neden ibaret olduğunu bilmeyen ve milel-i mütemeddinenin bâis-i terakkileri olan usûl-i cedîde üzere terbiye ve tahsilden bî-haber... muallimler elinde büsbütün yolsuzluk kesb ederek benât-ı vatandan avam kısmının dürüst okuyamayacak bir halde... okursa manasını anlayamayacak bir sûret-i müessifede yetişmesini mücib olmaktadır! Amerikan ve Fransız mekteplerinde yetişen kibar kızlarımız ise alaturkalıkla kâbil-i tevfik olmayan alafrangalığın tesiratına mağluben müktesebât-ı ilmiyelerinden sair vatandaşları için mücib-i istifade semerrât vermemektedirler!

Âlem-i matbuatta görülen birkaç mücâhedenin mesai-yi gayûrânesi takdir edilmekle beraber onlara iltihak edenlerin azlığı... nisvân-ı İslam'a ait terakkiyâtın daha hayli zamanlar beklenilmesi lüzumunu... bize acı bir hakikat olarak öğretiyor!!! Nisvân-

1 İslam (yani cümlemiz) terbiye-yi içtimaiyeyi öğrenmekten evvel yalnız temenniyât ile kadınlığımızı müdafaaya kâbil değil muvaffak olamayız ve ilanihaye olamayacağız da!..

Sefahatperest (Bizans) bu musahhir ve muattar havali letafeti içinde neşv ü nümâ bulan Türk kadınları -ihtimal nisvân-ı Arabiye'nin- edebiyat ve sînâ'î-yi nefise gibi mezâyâsını, icâbât-ı medeniyeden olan zarafet ve kıyafetlerini temessülde büyük bir kabiliyet göstermişlerdir. Lakin sizleri temin ederim hemşirelerim ki; asıl Türklüğe mahsus olan safiyeti -bir hiçlikten ibaret diye- tabir ettiğimiz o berrak muhit-i hayatınızda daha çok bulacaksınız!

Kendinize tavşanlı! isnadı ile kadınlığa karşı haksızlık etmeyiniz... Biraz tahakkümât-ı ricâle ser-fürû etmeksizin düşünecek olursanız... bütün kusurların erkeklere ait olduğunu siz de bizim kadar anlayabilirsiniz!!! Ah o taassup ve cehalet... İşte o bela-yı cebbârın ref' ü def'ine ricalimiz ne vakit teşebbüs ederlerse, o zaman onlardan daha zeki olan kadınlar arzunuz vechle arslan yürekli evlat yetiştirebilirler! Ve işte o zaman millet-i İslamiye de düvel-i muazzama indinde layık olduğu itibarı kazanabilirler.

Tarihe ait meseleye gelince:

Bir ailede kardeşlerin kesretle mevcudiyeti bile aralarında müşâteme ve münâzaa tevliidinden hâli kalmaz; Türkler, Tatarlar, hatta Moğollar bile bu ırkın ahfâdıdır. İnsan kardeşleriyle kavga etse bile onları sevmekten vaz geçemez.

Vaktimin darlığına mebnî şimdilik bu kadar konuşabileceğim. Eğer Sibiryalı İslam kadınlarının da fikren, kalben bizimle birleşerek terakki ve temeddün yolunda beraberce içtihat etmelerini (acize iyi) maksat edinmişseniz- daima yazınız. Ne yapmak lazım geldiğine dair (vüs'um dâhilinde) ve musavver-i muhtelifede beyân-ı efkâr etmek hizmetinden çekinmeyeceğimi vaat eder ve müterakkî İstanbul hanımları namına külliyet-i kalbimizle size teşekkürât ve selamımızı takdim eylerim hamiyetli hemşiremiz!

Büyük Hemşirem Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerine⁵

İltifât-ı âliyenize mazhar olan makalemi "Te'ârûf-i Müslimîn"imize gönderdikten sonra bunun bir İslam anası tarafından cevaplanacağına emin olarak başka işlerimle meşgul bulunuyordum. Çünkü sorduğum sualler bir İslam kadınının zedelenmiş kalbinden acı acı itiraflarla karışık bir surette yükseliyordu. Elbette böyle istimdâdlar ve böyle itiraflar İslam analarının hissiyât-ı mâderâne ve müşfikânelerine tesir edeceği bedihîdir.

İşte hemşirem! Şöyle bir emniyet içerisinde kendimin âdetteki vazifelerimle uğraşıp dururken bugün küçük Zekiyem postacının verdiği "Te'ârûf-i Müslimîn"imizi odaya getirip bıraktı. Tabii ilk merakla mündericâtından aradığım şey, mutlak bir kadın ismi oldu.

İşte bu vakit peder-i âlinizin ismi şiddetle nazarıma çarptı. Cevdet Paşa! Evet, benim indimde pek muhterem olan bir isim ve pek eskiden tanıdığım bir zat, çünkü bana Osmanlıca'yı öğreten bu zât-ı muhteremin yazdığı eserleriydi.

Ne hayırlı tesadüf!

⁵ Sibiryalı Ayşe, *Te'ârûf-i Müslimîn*, nr. 9, 22 Temmuz 326/4 Ağustos 1910, s. 144-148.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

Bana Osmanlıca'yı öğreten, bu üstâd-ı muhterem olduğu gibi bugün Osmanlı İslam hemşirelerimizle teârûf kapısını açan da bu bahtiyar pederin sevgili kerimesi oluyor.

Muhterem hemşirem! Kırık sönük ibarelerle karaladığım makalemin İstanbullu hemşirelerimizde pek şedid tesirât hasıl eylediğini tebşir buyuruyorsunuz.

Benim indimde bugün, istikbalimiz için edilecek bir ümit varsa işte o da İstanbullu hemşirelerimin hal-i esef-i iştimalimizden aldıkları şu tesirât ve kalplerinde duydukları şu rahatsızlıklarıdır. Bu tesirât ve bu rahatsızlıklar öyle kıymetdâr rahatsızlıklardır ki neticesi milletin saadeti olacağına asla şüphem yoktur.

Evet, ne vakit kalbimizde yekdiğerimizin noksanından dolayı bir teessür duyarsak bu tesirâtımız birkaç ağızlardan çıkarak Sibiryâ'nın, Kazan'ın, Buhara'nın muhitinde tanîn-endâz olarak dünyaya kendilerini ancak tevâlüt yapmak için gelmiş zanneden Rusyalı İslam kadınlarının uyumuş olduğu hissiyatlarını harekete getirirse ve bunun netice-yi tabiiyyesi olarak Osmanlı İslam hemşirelerinden ders almaya bir an evvel şitab ederlerse işte o vakit bizler mesut ve bahtiyar olacağız.

Fakat muazzez hemşirem! Affınıza mağruren şurasını da arz edeceğim ki atalete dalan bu Rusyalı İslam kadınlarının duygusunu uyandırmak için pek nazikâne bir surette sarf buyurduğunuz hitabınız kâfi gelmeyecek; biraz açık, özce idare-yi kelimetmekliğiniz lazımdır. Onun için serapa ihtiyacatımız olan suallerimin üzerini bir nezaket örtüsüyle örtmeyerek hakkıyla bir rehberlik etmenizi talep ederim. Çünkü mevkimizin nazikliği böyle örtülere mütehammil değildir. Cüz'i bir tesâmuh ve cüz'i bir gaflet istikbalde büyük, iltiyâmı gayri kâbil cerihalar açacağını şimdilik anlamalısınız. Mamafih ibraz buyurduğunuz nezaketinizi de mazur görürüm. Çünkü mazimize, halimize ait malumatınız pek noksan olduğu gibi bizim için ne gibi istikballer hazırlanmakta olduğundan da bittabi haberiniz yoktur. Eğer o müthiş, muhavvef safahat-ı hayat-ı maziye-mizden birer yaprağını çevirerek enzâr-ı fazilânelerine vaz' edecek olursam ve şimdiki halimizin istikbalin karangu hufresine yavaş yavaş düşmekten ibaret olduğunu şu kaba lisanımla anlatacak olursam böyle nezaketlerle vakit kaybetmek millete karşı adeta bir cinayet olduğunu teslim ederek bir an evvel önümüze düşeceğinize, rehberlik edeceğinize katiyen eminim.

"Tevâzu ederek ne yapmakla, ne öğrenmekle, neye teşebbüs etmekle bir İslam Türk kadınının nasıl olmasını bizden soruyorsunuz. Heyhat hemşirem! Bu babda size cevap verecek Osmanlı kadınlarının adâdını pek mahdut göreceksiniz." buyuruluyor.

Fakat... Muazzez hemşirem! Zannetmem, Sibiryâ'nın çorak çöllerinde her şeyden bi-haber olarak büyüyen hemşirelerine ders vererek rehberlik edecek analardan Osmanlı mehâfil-i nisâiyesi mahrum bulunsun..! Elbette Cevdet Paşa gibi İslamiyet'in istikbalinden endişe-nâk olan pederler, Sibiryâ'da olan İslam kadınlarına rehberlik edebilecek anaları yetiştirmiştir. Buna zerre kadar şüphem yoktur.

Yok eğer bu suallerime verilecek cevapların etrafını birtakım siyaset-i hasise saracağundan korkuluyorsa açıkça söyleyelim büyük hemşirem! Siyaset, mehâfil-i nisaiyeye nüfuz edip de katiyen hükmünü icra edemez!! Çünkü kadınlar, bu siyasetin mihverini çevirenlerin analarıdır. Anaların mahkûmiyet zilletinden âzâde bulunacağını insaniyet lisan-ı haliyle emrediyor. Onun için saadetime dair serbest serbest konuşabiliriz, hemşirem!

Mekteplerin noksan, gayri muntazam, ihtiyacı hâzıraya gayri kâfi olmakla beraber bunun üzerine muallimelere olan kahtlıklardan şikâyet buyuruluyor. Tabidir ki böyle nevâkısları ikmâle çalışmak bir taraftan maarif nezaretinin borcu olduğu gibi diğer taraftan da nisvân-ı İslamiyân arasında sahib-i iktidar, münevverü'l-fikr olanlarının vazifesidir.

Nisvân-ı İslam'ın gerek maarifçe ve gerek sair cihetçe olan ihtiyacı dağlar kadar kümeler teşkil ederken ve bunlar nazara çarpacak bir surette gözümüzün önünde dilsüz bir halde dururken maatteessüf bunların çaresine bakmak için Dersaadet'te vesair bilad-ı İslamiye'de münevverü'l-fikr İslam hanımlarının cüzi bir teşebbüste bulduklarını bile işitemiyoruz.

Bizim buraya Darühilafe matbuatından Tanin, İkdâm gazeteleri geliyor. Bu gazeteler her gün -tabirimin kabalığı af buyurula- bir yorgan şeklinde neşredildiği halde -iki senedir takip ediyorum- içerisinde İslam kadınlarının ıslah-ı hâline, istikballerine dair yazılan bir tane makale olsun görmek nasip olmuyor.

Vakıan pek nadir olarak Tanin'de Halide Salih imzasıyla makaleler görüyoruz. Fakat maatteessüf bu makalelerin içerisinde de nisvân-ı İslam'a ait bir şey bulunmuyor. Makale, ya bize katıyen münasebeti olmayan mesâile ait oluyor yahut vakit hoşluğu için yazılan birtakım makalât-ı edebiyeden ibaret oluyor.

Halide Salih Hanımefendi'nin makaleleri, kendisini "Türk" muharrirelerinin mühim bir uzvu diye takdim ediyor. Fakat ne olurdu bu iktidarını biraz nisvân-ı İslam'ın saadeti uğruna da sarf etse..! Maksada gelelim hemşirem!

Elbette siz de teslim edersiniz, ihtiyacımız bu tarafta yığın yığın dururken edebiyatla vakit geçirmek, bizim saadetimize taalluku olmayan meseleler arkasından boşu boşuna yorulmak hayat-ı maneviyemize karşı suikast, kadınlığa karşı bir cinayetten başka bir şey olamaz.

İyi anlamış olalım ki hemşirem! Biz kendi ihtiyacımızı kendi ağzımızla, kendi kalbimizle, kendimiz istemedikçe ve bunun uğrunda kendi fikrimiz ve kendi kuvvetimizle çalışmadıkça halimiz katıyen ıslah olunamayacaktır. Binaenaleyh umum Türk muharrirelerinin, edebiyatı biraz sonraya bırakıp ıslah-ı hâlimiz, temin-i istikbalimiz için biraz kafa yormalarını şiddetle talep ederim.

Kaviyyen ümit ederim ki sizin haliniz ıslah olunursa bizimki de ıslah olunur. Çünkü aramızda yekdiğerimizi rapt eden "İslamiyet" gibi bir rabıta-yı mukaddese mevcuttur ki bu rabıta bâki kaldıkça bizlerden ayrılık, gayrılık pek uzak yürür.

Ve kaviyyen ümit ederim ki nasıl ki bugünkü günde erkek yavrularımız bir babanın evladı gibi İstanbul'da, Mekke'de, Medine'de, Mısır'da bir sıranın üzerinde baş başa verip müşterek oldukları istikbal için çalışıyorlar, bir vakit gelir ittihat hususunda en büyük rolü oynayacak kızlarımız, Anadolu'dan, Rumeli'nden, Kazan'dan, Sibiryâ'dan, Buhara'dan, Bosna'dan... ilh. toplanarak merkez-i hilafette istikbale, yalnız ismen değil belki cismen ve fikren de bir baba evladı yetiştirebilmek için hazırlanırlar. İşte o vakit mahviyete, inkıza yüz tuttuğuna ötede beride bazı emareler görünmeye başlayan milliyetimizin bekası, hayatı tehlikeden kurtulmuş olur. İşte o vakit millet-i İslamiye diğer milletlerin milliyetleriyle ettikleri tagallüblerinden kendilerini tahlis ederler. Evet, işte o vakit Türklüğümüzü Frenkleşmek, Ruslaşmak illetinden

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

kurtarabiliriz. Çünkü hakiki İslam terbiyesiyle terbiye eden bir validenin kucağında büyüyen bir çocuğun dimağı, böyle illetlerin tesirinden katiyen azadedir.

“Amerikan, Fransız mekteplerinden yetişen kibar kızlarımız ise alaturkalıkla kâbil-i tevfiik olmayan alafrangalığın tesiratına mağluben muktesebât-ı ilmiyelerinden sair vatandaşları için mucib-i istifade-yi semerrat vermemektedir.” buyuruluyor.

Evet hemşirem, Türklüğün böyle tahkîrâta uğradığını, yalnız Türklük ile değil belki “İslamiyet” ile de kâbil-i telif olmayan alafrangalığın sizde bizden daha ziyade intişar etmekte olduğunu; milliyetlerini, örf ve âdetlerini güçsüz, tüvansız milletlere sirayet ettirmek hususundaki maharetleri, çalışmalarıyla mütenasip olan Amerikalıların, Fransızların oralarda günden güne tevsi-i nüfuz ettiğini; menafi-yi milliyelerinin iktizasıyla açmış oldukları mekteplerine masum, pür-iffet olan İslam kızlarının fevc fevc girmekte olduğunu; hatta bizim milletperver bazı Osmanlı hanımlarımız bile buralara girmeye teşvikatta bulduklarını epey vakittir işitiyordum. Fakat bundan maksat ne olduğunu hiçbir türlü anlayamıyorum ve hala anlamamaktayım.

Eğer maksat yalnız iktisâb-ı maarif ise üç yüz milyon millet-i İslamiye'nin merkezi olan makâm-ı hilâfetin Maarif Nezareti İslamiyet terbiyesiyle terbiye edecek, fûnûnca, intizamca Amerikan mekteplerine rekabet edecek derecede mükemmel ana mektepleri tesis etmekten âciz midir? Eğer öyleyse istikbalde İslamlar'a rehberlik edecek evlad-ı milleti nasıl yetiştirebilir? Elbette siz de teslim edersiniz ki hemşirem, Frenkleşmiş bir validenin kucağında büyüyen bir evlat hiçbir vakit İslamlar'a rehber olamaz. Olmak istese bile, buyurduğunuz veçhe üzere alaturkalıkla kâbil-i telif olmayan alafrangalılıkla şarklılık beyinde de koca bir tezat olduğundan rehberliği yapamaz, kulûb-i müslimîni kendine celb edemez, nazarı şarktan ziyade garpta kalır.

Eğer Maarif Nezaretinin aczi bütçeden dolayı ise acaba biz İslam kadınları...?

Donanma iânesine kulaklarındaki küpelerini çıkarıp vermek kadar ibrâz-ı hamiyet eden hemşirelerimiz fûnûn ve vezâif-i maderânelerini talim etmekle beraber İslamiyetlerini, milliyetlerini öğreten böyle ana mektebi tesis hususunda neden ibrâz-ı faaliyet edemiyorlar? Ehemmiyetini mi takdir edemiyorlar? Fakat zannetmem, kızlarını mektebe verirken bir “Türk” kızı olarak verip de alırken tam bir Frenk kızı olarak aldığından kalplerinde bir acı duyan validelerin miktarı az bulunsun? O halde iş nereden kalıyor? Elbette teşebbüsünüzün yokluğundan olabilir.

İşte hemşirem! Bu ilk teşebbüs-i mukaddes, milliyetin kadınlar yüzünden dûçâr-ı inkırâz olacağına derûn-ı kalpten müteellim bulunduğunuza emin olduğum zât-ı âlîlerine terettüb ediyor. Evet hemşirem, bir İslam anası mektebi tesisine teşebbüste bulunmanızı Osmanlı hemşirelerimden ilk evvel tanıdığım zât-ı âlînize teklif ediyorum.

Mektep, İslam kadınlarının kulaklarındaki küpelerden teessüs etsin. Buna bizim Rusyalı İslam kadınları kalpaklarındaki incilerini söküp vermekle iştirak ederler.

İslamların milliyetine galebe çaldık, artık damarlarını kurutacağız hülya-yı kâzıbesiyle yüzleri gülen Ruslar, Fransızlar, Amerikanlar artık görsünler ki şarkta yaşamak isteyen milliyetlerini, dinlerini kaybetmek zilletine katiyen tahammül edemeyen İslam kadınları vardır. Bunlar dinleri, milliyetleri uğruna kulaklarındaki küpelerini, başlarındaki incilerini heba ediyorlar.

Büyük hemşirem! Tarihimiz şan ve şerefle mâlidir. İslam kadınlarının İslamiyet, milliyet uğrunda ettikleri hizmetleri yeriyle erkeklerden daha büyük ve daha şayan-ı takdir olmuştur. Tarih-i İslam buna lisaniyla şehadet veriyor. O halde onların halefleri olan bizler neden onların ihrâz ettiği mevkiyi kaybedelim. Ve neden onların nail olduğu şereften kendimizi mahrum edelim. Sebep ne? Eğer ebnâ-yı beşerin bu kadar tekâmül ettiği bir zamanda bizler ric'at gösterirsek sonra bizleri tarih lanetlerle yad etmez mi? Asla şüphem yoktur.

Muhterem hemşirem! Şurasını da itiraf edelim ki birbirimizle kalben, fikren müttehit olabilmek için pek yakından tanışmamız icap ediyor. Halbuki bizim halimize dair Osmanlı hanımlarının malumatı pek noksan olduğu gibi sizlerin halinizden az çok haberdar olan Rusyalı İslam kadınları da pek mahdûd bir muhitin içerisinde bulunuyor. Onun için sahne-yi teârüfte anlaşılmanıza pek çok ihtiyacımız vardır. İşte bendeniz gelecek makalemde itibaren Rusyalı İslam kadınlarının ahvaline dair yazmaya başlayacağım. Ümit ederim ki fart-ı tesiriniz sayesinde ittihâd-ı efkâr ve âmâle umduğum tesiri verir..!

Dersaadette İslam Ana Mektebi⁶

Muhterem "Teârûf-i Müslimîn" mecellesinin 9. nüshasında Sibiryalı Ayşe Hanımefendi Hazretleri tarafından yazılan bir makale pek ziyade nazar-ı dikkatimi celb etti. Makale nisvân-ı İslam'a ait olduğundan ve kendim de o unsura mensup olduğumdan Ayşe Hanım'ın sahne-yi intişâra vaz' buyurduğu bu meseleye karışarak âcizâne bir iki satır karalamayı kendi zimmetime vecibe addettim.

Büyük hemşirem Ayşe Hanımefendi Hazretleri, âlem-i İslam'ın istikbâl-i müstakilesini temin, pâye-yi terakkiye suûdlarını tahzîr için her halde erkeklerin nisvâna ihtiyac-ı şedîdleri olduğunu anlatarak bazı metâlib-i âliyede bulunuyor.

Bu metâlib-i âliyesine Osmanlı kadınlarının iştirak etmelerini bir vecibeden addederim.

Sibiryalı Ayşe Hanımefendi darülhilâfette bir İslam ana mektebi tesis edilmesini teklif ederek Buhara'dan, Kazan'dan, İran'dan... velhasıl âlem-i İslam'ın her bir yerinden toplanan hanım kardeşlerin bir sırada, bir muallimeden ders almasını ve bu suretle nisvân-ı garbiyenin gıpta edeceği bir surette terbiye edilmesini arzu buyuruyor. Hanım kardeşimizi böyle âlî fikirlerinden dolayı tebrik, bunu sâha-yı intişâra vaz' ettiği için de teşekkür ederiz.

Hiç şüphesizdir ki Sibiryalı kardeşimiz Rusyalı İslam kadınlarının tercümanıdır. Görüyor musunuz, Rusyalı kadınlar ne kadar tazallüm ibraz ediyorlar? Fakat acaba Rusya'nın zulüm ve istibdadına boğulan Sibiryalı sahralarından; her sene bu kadar masûme iğfal olunarak tenassur ettirilen Kırgız sahraları etrafından gelen bu gibi acı feryatlar Osmanlı kadınlarının kulaklarına işitilebilecek mi?

Acaba İslam kadınları moda tadâdından, mesire yerlerini dolaşmaktan biraz da feragat edip nisvân-ı İslamiye'nin böyle ihtiyacât-ı zarûriyesini düşünenlerin kıymetini takdir edebilecekler mi? İnşallah.

İstanbul'da kulaklarındaki küpeleriyle donanma-yı Osmanî'ye muâvenet-i hamiyetkârânede bulunan nisvân-ı Osmaniyân kendilerinin bütün âlem-i İslam

⁶ Bursa'da Misafire Mamure Hamidullin, *Teârûf-i Müslimîn*, nr.10, 5 Ağustos 1326/18 Ağustos 1910, s.158-160.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

kadınlarının muktedi-yi behi ve yegâne rehberi olduklarını nazar-ı fâzılânelerinden dūr tutmazlar da böyle bir mevki-i bülendiyi ihrâz etmekte olduklarının kadr ü kıymetini takdir ederek ona göre hareket ederler. Ve böyle büyük bir mevkide bulunanların daima mesire ve daima moda gibi çocuk eğlenceleri arkasından koşmalarının büyüklüklerine yakışmayacağını bittabi anlarlar da böylelere tenezzül etmezler ümidindeyiz. Bahusus başlarında fazl u iktidarının meftunu bulunduğu Emine Semiye Hanımefendi hazretleri gibi ciddi ve hakiki anaların bulunması bu ümidi gittikçe arttırıyor.

Evet, tarih-i İslam'ın en parlak sayfalarını teşkil eden nisvân-ı İslamiye'nin hafîdeleri olan hamiyetli Osmanlı hanımları her halde Sibiryalı Ayşe Hanımefendi tarafından dermiyân olunan fikrin kuvveden fiile çıkması için teşebbüsâtta bulunacaklardır.

Bu teşebbüslerine Rusya'da meskûn İslam kadınları cemiyetleri dahi kemâl-i keremiyle iştirak edeceklerine emin olabilirler.

Bugün hamdolsun Rusya'nın birkaç yerlerinde: Ufa, Kazan, Terviski ve Esterhan şehirlerinde tamim-i maarife hizmet için açılan erkek ve kadın cemiyetleri vardır. Bunlar kendi derecelerinde hayli iş görüyorlar. Eğer bu İslam ana mektebi için ciddi bir teşebbüste bulunulursa bunların iştirak edeceğine asla şüphe etmiyorum.

Ey iffet-perver, insaniyet-perest nisvân-ı Osmaniyân! Girdâb-ı cehalete tutulan nisvân-ı âlem-i İslam'ın hayat-ı istikbâliyelerini temin uğrunda çalışmak herkesten evvel sizin vazifenizdir. Bu vazifenizle uğraşırken Rusya'daki hanım kardeşlerinizin Ayşe Hanım'ın buyurduğu gibi size başlarındaki kalpak incilerini, boyunlarındaki altınlarını feda ederek muavenette bulunacaklarını ben de temin ederim. Çünkü onların ne kadar saf kalpli, mert tabiatlı olduklarını bilirim.

Ey mayaları hamiyet ve insaniyet ile yoğrulmuş nisvân-ı Osmaniyân! Ayşe Hanım'ın ortaya koyduğu mektep meselesinin husûlü yalnız sizin teşebbüsât-ı hamiyetpesendânenize mütevakkıftır. Emin olunuz ki âlem-i İslam'ın yalnız kadınlar güruhu değil belki kitle-yi mecmuası size yardımcı olacaktır.

Emin olunuz ki Petersburg'da İslam'ın cami bina etmek hususundaki ihtiyac-ı fevkaladelerini görür görmez bu ihtiyacın önünü almak için yüz binlerce ruble ihsan eden emir-i Buhara Abdülâhat Han Hazretleri vatanın, millet-i İslamiye'nin terakki ve tealisi için bu teşebbüsât-ı mukaddeseye iştirak ederek muavenet-i nakdiyede bulunacaktır.

Hiç şüphesizdir ki Bakü'de İslamiyet'in tealisi için bu kadar seneler hizmet eden zükûr ve inâs mektepleri tesis için yüz binlerce ruble sarf eden milyoner Tagiyef cenapları gibi maarif-şinâs, milliyetperver zatların kese-yi hamiyetlerinin ağız açılması yalnız sizin işe başlamanıza mütevakkıftır.

Emin olunuz hemşirelerim! Artık elhamdülillah âlem-i İslam intibaha yüz tuttu. Yavaş yavaş kendi ihtiyacât-ı zaruriyelerini hissediyorlar. Asr-ı terakkide yaşamak, hayatımızı, milliyetimizi, hukukumuzu velhasıl her bir umûr-ı hususiyemizi müdafaa ve muhafaza; ilim ve maarif ve yekdiğerimizle maarife sayesinde olacağını artık yalnız erkeklerimiz değil kadınlar da anlıyorlar.

İşte bu hiss-i âliyenin netâyic-i hasenesi değil midir ki Ural dağlarının arkasından, Altay cibalinin civarındaki Sibiryâ sahralarından hanım kardeşlerimizin acı acı feryatları, muhakk-ı mutalebâtları yavaş yavaş kulaklarınıza gelmeye başladı.

Bundan üç sene evvel böyle teşebbüste ve böyle fikirler ve âlem-i İslam'ı yekdiğerine birleştirmek için düşünülen böyle âli hissiyatlar neredeydi? Demek ki bunlar hep meşrutiyet-i İslamiye'nin semeresi, âlem-i İslam'a bahşettiği fevâid-i azîmesidir. Yarab! Bu meşrutiyet ne büyük bir nimetmiş ki bütün âlem-i İslam'ın fikr-i intibâhına hizmet ediyor. Evet o menhûs, cabbâr devr-i Hamidiye'nin duvarlarını meşrutiyet-i Osmaniy'e'nin kuvvetli topları yıkmasıyla zulmet-i vahşet-engiz bir muhitin içerisinde yuvarlanmakta olan mağdur, mazlum, zayıf biçare İslam kadınlarının iniltileri işitmeye ve bundan Osmanlı hanımlarının âlem-i İslam tarafına gözleri açılmaya başladı. İnşallah bundan sonra bu iniltiler yalnız Sibiryalı Ayşe ve Emine Semiye Hanımefendi hazerâtına münhasır kalmaz. Pek çok ağızlardan ve etraf-ı şitadan yükselerek muhit-i Osmaniy'e'de tanîn-endâz olur.

Şimdilik Osmanlı kadınlarının uhdesinde terettüb eden bir şey varsa o da ortaya atılan bu fikr-i mühimmenin husûl-pezîr olması için zeminler hazırlamaya başlamak ve ne suretle meydana getirmek için çarelere tevessül etmektir. Artık 33 senelik enkâz-ı istibdâdı tathire uğraşmakla beraber günbegün birtakım hâricî ve dâhilî siyaset-i hasîsenin gavâiline maruz olan makam-ı hilafeti biraz rahat bırakarak kendi yükümüzü kendimiz tahmîl etmeliyiz. Kendi faydamız için olan şeyleri kendi gücümüz ve kendi kuvvetimizle istihsâle uğraşmalıyız.

Bu hususta mukteda-bihimiz olan siz Osmanlı hanımlarının bize pîşrev olmasını bütün kalbimizle ümit ederiz.

Asıl İhtiyacımız⁷

(Muhterem hemşirem Sibiryalı Ayşe Hanımefendi Hazretlerine!)

Selanik seyahati ve iki aydan beri meşâgil-i zâtiyemin beni kalemi elime alamayacak derecede yorması- İslamiyet nokta-yı nazarından i'tâsına mecbur olduğum cevabı maatteessüf bugüne kadar tehire sebep oldu. Fakat bütün mündericâtını teessürle okuduğum ve aldığım hisse-yi teessürle günlerce düşündüğüm mukaddes (Teârûf-i Müslimîn'e) bundan sonra daha sık yazacağımı vaat ve tehîr-i meşrûumdan mütevellid kusurumun affını rica ederim hemşirem. Gelelim hususât-ı mühimmeye:

Açıkça yazmaklığımı temenni buyuruyorsunuz. Lakin yazdığınız şu "Dünyaya kendilerini ancak tevâlüd yapmak için gelmiş zanneden Rusyalı İslam kadınlarının uyumuş olduğu hissiyatlarını harekete getirirse ve bunun netice-yi tabiiyesi olarak Osmanlı İslam hemşirelerinden ders almaya bir an evvel şitâb ederlerse işte o vakit bizler mesut ve bahtiyar olacağız" cümlesiyle esbâb-ı inhitâtımızı bizzat meydana koyuyorsunuz!! Evet Osmanlı hemşireleriniz de (bir kısım-ı kalîl-i müstesna...) her şeyden evvel tevâlütü düşünürler, hatta lisan-ı ecnebiyeyi, edebiyatı, ressamlığı kendilerini beğendirmek için fazla tezyinât makamında kabul ederler. -Malumatlı-denilsin diye gösteriş olarak mütalaada bulunurlar. Acaba -muhteviyât-ı muhikkânesiyle İslam kalplerini titreten- Teârûf-i Müslimîn'i kaç hanım okumaktadır?.. Henüz ismini bile öğrenmeyenlerimizin mevcudiyeti yüzde doksan beş olduğuna inanınız!

⁷ Emine Semiye, *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 17, 30 Eylül 326/13 Ekim 1910, s. 273-275.

Emine Semiyé'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

Bununla beraber Osmanlı hanımlarını⁸ etmemelidir. Zira onların bu tekâsülleri yine erkeklerimizin hatâ-yı mahzûdudur.

Tezyinâta ait edevâtı taşıdıkları gibi âlem-i İslamiyet'te şem'a-yı ittihâd olan Teârûf-i Müslimîn ve emsâlini de getirip kadınlarını tenvire, ikaza çalışsalar olmaz mı?

Geçenlerde vapur kamarasında; zamanımızın münevverülefikâr genç hanımlarına nesâyihî muhtevi bir hitabede bulunmuştum. İçlerinden biri bana şu cevabı verdi:

-Pek doğru söylüyorsunuz, ne yapalım ki biz tevâlütte olduğu gibi izhâr-ı meziyette dahi yekdiğerimize tefavvuk iddiasında bulunduğumuz için ittihâd edip bir cemiyet-i ilmiye teşkil edemiyoruz; hepimizde hubb-ı milliye ve hamiyet var. Ne çare ki rekabet dolayısıyla ittihadâ yavaşamıyoruz!!!

Öteden malumatı vâsi bir hanımefendi atılarak söze karıştı:

-Bu da erkeklerimizin hatası!.. Avrupalı kadınlarla teşrik-i hayat ettikçe artık bizi beğenmiyorlar... Biz de onları taklitte muztarr kalıyoruz!

Halbuki bir kumaşın yüzüyle astarı bir olamayacağı için âdât-ı milliye ile ecnebiye arasında bambaşka bir hal kesb ediyoruz!

Mekteplerimizin ahvâl-i müessifesi meydanda... Ecnebi mekteplerinde büyütmek mecburiyetinde kaldığımız evlatlarımız da sonra bize yabancı görünüyorlar! Fakat ne yapalım, bir kız iyi bir zevc bulabilmesi için buna şedid bir ihtiyaç var! Geçende bizim (...) Hanım'ı gördüm. Zevci -Fransızca öğrenmezsen seni tatlık edeceğim!" demiş. Zavallı kadıncağz otuz yaşından sonra ufak bir çocuk gibi Enstitüteri karşısında dersle meşgul! Vâkien lisan öğrenmek iyi bir şeydir. Lakin öğrendiklerimizin vatana, millete bir faydası olmalıdır, böyle süs için değil..."

Genç hanımlar haklıydılar. Ricâlimizin bâziçe-yi âmâli olup kalan nisvân-ı İslam'ın bihakkın terakkisi yine ricâlimizin elindedir!

Biliyor musunuz hemşirem ki sair nisvân-ı İslam'a nispeten hür bir kalem sahibi bulunan bu âciz, o hürriyeti kalemine kazandırabilmek için neler kaybetmiştir!!!

Darbât-ı mütemâdiye ile boyunları bükülmüş Türk kadınlarının (hatta o acz ü meskenetleri içinde) şiddet-i zekâ ve his himmetlerini parlak bir surette alenen muhafaza ettikleri enzâr-ı şükranla görülüyor! Fedakârlıklarıyla cesaretlerinin noksanıyeti yüzünden onları ta'yîb edemeyiz, hukukumuzun müdafaası için daha birkaç fedakârın öne atılması sair nisvânımızı cesarete alıştıracaktır. Çok şükür, aramızda bulunan kalem sahibelerinin himmât-ı taharriyesi meşhûd oluyor, sabırlı ve ümit-vâr olalım.

Hulasa hemşirem, bize en ziyade lazım olan buyurduğunuz gibi tanışmak ve birleşmektir. Bunun çare-yi yegânesi de tabii teârûf-i müslimîne yarayacak kız mekteplerinin tesisidir. Mülkümüzdeki mekteplerin aynı olarak bu mektep küşâdını hiçbir zaman temenni etmem!

Bizim öyle müşterek mekteplerimiz olmalı ki, oradan çıkan kızlar İslamiyet'i hakkıyla öğrenmek ve muhabbet-i milliyeyi yüreklerine iyice yerleştirmek şartıyla

⁸ Bu kelimenin devamında metnin bağlamı gereği, bir eksiklik olarak hata ile ilgili bir kelime olması gerekmektedir.

Yasemin Mumcu

Alman, İngiliz, Fransız lisanlarından birine vâkıf ve bir ecnebi muallimenin mezayâd-ı ilim ve irfanına malik bulunsun yani mekteplerimizden birine müdirelik edebilecek seviyede tahsil görmüş olsun; yoksa müterakki ailelerimizden hiçbiri kızının köhne usul bir terbiye olarak neşetini arzu etmez!

Bunda hakları da vardır. Çünkü medeniyet-i İslamiye'nin eski parlak devirlerindeki -fünûn ve marifet- taassup ve cehalet yüzünden tarih-i İslam'ın sutûr-ı muğlakasında mestûr kalmıştır. Tekâmüle müteveccih dimağların artık cehalet mezbelesinde çöplene meyip âlem-i teceddüde mukabil koşacağı pek tabiidir!

Bâlâdaki beyanatım üzere bizi İslamiyet içinde râh-ı temeddüne sevk edecek bir mektep tesisini ilan-ı hürriyetten beri tasavvur ve arzu ediyordum. Hatta muallimelik edecek (tettebbu ve mesai sahibi) kibar düşkünün birkaç hanım da buldum. Hamiyet ve faaliyetinden emin olduğum bir hanımı (usul ve tanzimat-ı ecnebiyeyi öğretmesi için) Avrupa'dan getirteceğim. Mekâtib-i âliyeden neşet etmiş değerli bir müdirenin maiyetine muâvine verecektim. İngiliz, Fransız, Alman lisanlarını öğretecek muallimleri o milletlerden intihâb edecektim. Her birinin maiyetine o lisana biraz aşına Türk muallimler bulmaya çalışacağım ki bu minval üzere dört beş sene sonra hem mektebi idare edecek değerli bir muallimâta sahip olacak hem de yetişecek tâlebât arasında ihtiyacı olanların güzidelerinden muallimler hazırlayacaktım.

Heyhat hemşirem!: İki mâni-yi mücbir beni çölde seraba gözlerini dikmiş bir muhtazıra döndürmüştü!

O mâniyalardan biri nakdin adem-i mevcudiyeti, ikincisi ianeden usanan hanımlarımızın lakaytlığıdır!

Milletimizin asıl ihtiyacı bulunan terbiye-yi benât meselesini cidden düşünmek: İstibdâd ile çarpışan ve ilimde ileri varan (adetleri kalîl) birkaç hanım da meşhûd oluyor. Bunların azlığına rağmen himmetleri o kadar çoktur ki -beş bin lira kadar bir sermaye toplayabilecek ve onun hüsn-i idaresini deruhte kılacak bir heyet-i insaniyetperverâne meydana çıksa (önde âcize bulunduğu halde) ecnebi müesseselerine yakın bir mektep vücuda getirebileceğimize katiyen itimat buyurunuz.

Baki teveccühât-ı uhuvvet-kârânenizin temâdisini rica eyleyerek hamiyetli hemşiremi ihtirâmâtla selamlarım.

Büyükada 13 Eylül 326

Âcizane Bir Mülâhaza⁹

Her ne kadar Türkçe yazmayı iyi bilmiyorsam da öğrenmek için çalışmaktayım.

İstanbul'a geldiğim günden itibaren ister yevmî gazeteleri, ister haftalık gazeteleri vaktim müsait oldukça gözden geçirmektedirim.

O cümleden arada sırada "Teârûf-i Müslimîn" mecellesini de mütalaa ediyorum. Bir vakitler Sibiryalı Ayşe Hanım imzasıyla yazılmış bir makale manzûr-ı âcizânem olduydu. Bunu müteakip "Teârûf-i Müslimîn" in diğer bir adinde "Emine Semiye" imzasıyla yazılmış makaleyi mütalaa ettim. Derken çok geçmedi Ayşe Hanım'ın diğer bir mektubunu da mütalaa etmek müyesser oldu.

⁹ Fevziye Reşid, *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 22, 4 TS 326/17 Kasım 1910, s. 350-352.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

O zaman hatırıma gelen şeyleri şimdi (Ayşe Hanım'ı tenkit fikriyle değil) yalnız kendi düşündüklerim olmak üzere şu satırları arz etmek istiyorum.

Ben kendim Sibiryalıyım, Sibiryalı olduğumdan maada Rusya'nın dâhilinde ekser vilâyâtında bulunmuşum ve Rusya'nın payitahtı bulunan Petersburg beldesinde de birkaç seneler vakit geçirmişim; köylerde, şehirlerde, kadınlar arasında âyân-ı memleket ve ulemâ-yı nisvâni beyninde bulunduğum gibi en fakir köylü kadınları arasında da pek çok defalar bulunmuşum; bu cihetle diyebilirim ki: Rusya'da İslam kadınlarının ahvâline oldukça kesb-i vukûf etmişim; değil yalnız İslam kadınları belki Rus aileleri ahvâlinde de bir dereceye kadar itla'ım vardır. Bunun için diyeceğim geliyor ki, Ayşe Hanım çok yükselmek istiyor. İster Sibirya'da ve ister dâhilî Rusya'da kadınların bu derecelere kadar yükselmeleri için daha pek çok zamana muhtacız. Değil Sibirya'dan İstanbul'a doğrudan doğruya el uzatmak, daha Sibirya'nın kendisinde şehirlerde bulunan ağniyâ ve ekâbir kadınları bile hemşireleri bulunan fukara kadınlardan bî-haberdirlere, köylü kadınlarla hiçbir rabita ve alakaları yoktur.

Bizim bütün Rusya'da Kazan, Ufa, Orenburg ve bunlar gibi bir iki şehri istisna ettiğimiz gibi diğer şehirlerde kızlar için daha iptidaî mektebi bile yok denilecek derecededir.

Bu halde olan kadınlara şimdiden âli terbiyeler, bilmem neler ile hayallerimizi de kendimizi büyütme, kendi kendimizi aldatmak kabilinden olacağından, ben kendi tarafımdan Ayşe Hanım kardeşime demek istiyorum! Biz evvela kendi halimize bakalım: Bizim Rusya'da şu an üç beş sene zarfında kızlarımız Rus mekteplerine devam etmeye başlamışlardır ve ondan mukaddem varsa da pek azdır hatta onların vücudundan Rusya İslamlarının haberleri de yoktu, zaten onlar da Müslümanlar ve Müslimelerle büsbütün kat-ı alaka etmişlerdi. Onları görmek de istemezlerdi.

Şu son senelerde Rus mekteplerine devam etmeye başlayan kızlarımız daha bir şey öğrenmedikleri, bilmedikleri halde kendi hemcinslerine istihza ve hakaret gözüyle bakmaktadırlar.

Bunları nazar-ı itibara alıp, mülâhaza edecek olursak tabiidir ki şu karara geleceğiz: Biz evvela kendi beynimizde maarife çalışmalı, kendimizden aşağı olan okumak, yazmak bilmeyen köylü kadınlarına dest-i muavenetimizi uzatmalıyız, onlara fahri muallimlikler etmeliyiz, onları zulmet-i cehlden kurtarmanın çarelerini aramalıyız. Bu hususlarda biz de biraz kendimize layık fedailik göstermeliyiz. Bana kalırsa bunları görmeyip doğrudan doğruya yükselmek hayal ile bir zenginliktir. Tabii daha pek çok şeyler söylenebilir; lakin şimdilik bu kadarla iktifa ederek Emine Semiye validemizin mektubât-ı âliyelerini hakkında da biraz fikrimi beyan etmek isterim:

Emine Semiye validemizin eserlerinden anladığımıza göre büyük bir malumata malike ve elsine-yi ecnebiyeden de bazılarını bilir bir İslam, hakikaten İslam kadını olduğu da anlaşılıyor. Mamafih ben müşarüliylehin fikrine de tamamıyla muvafakat edeceğim gelmiyor.

Her ne kadar Osmanlı kadınlarının ahvalini layıkıyla bilmiyorsam da dört beş aydır İstanbul'da bulunuyorum, vakitlerim müsaade ettikçe bazen öteye beriye geziyorum. Her ne kadar ihtilâtım pek azsa da fırsat buldukça Osmanlı hemşirelerimin ahvaline öteden beri dikkatle bakmaktayım.

İstanbul kadınlarının hane dâhilinde, aile umuruyla meşgul bulduklarını maatteessüf göremiyorum. Bütün tevâlütlerine, filanlarına bakılırsa kibar kadınları olduğu anlaşılan sürü sürü nisvân-ı İslam sabahtan akşama kadar sokaklarda, çarşılarında, Sarayburunlarında piyasa ettikleri görülüyor. Eyyâm-ı sayfta bir iki defa Boğaziçi'ne, Beykozlara kadar gitmişim; azimet ve avdetimde rıhtımlara ve yalı boylarına dizilmiş kadınların kesreti zihnimi pek işgal etmekte ve pek bulandırmaktaydı.

Şimdi Emine Semiye validemiz hazretleri Sibiryalı Ayşe Hanım'ın fikrine iştirakle ve belki daha yükselerek, kendi hanesine ve ailesine ısınamayan kadınları, bir hane vazifesini layıkıyla bilmeyen Osmanlı hanımlarını Almanya ve Fransa'dan getirebileceği mürebbiyelere teslim etmek istiyor.

Benim fikrime kalırsa valideler bu halde, bu gidişte buldukça, kızlar ne kadar ecnebi terbiye ve lisanlarını bilseler de o validelerin gittikleri yollara bir de alafrangalık da zammederek takip edecekleri şüphesizdir.

Bildiğim bir aile hanımları mükemmel Fransızca tekellüm ederler, oldukça terbiye de görmüşler, mamafih her zaman, daima sokaklarda bulunuyorlar ve bizi hâne-nişnlikle ta'yib ediyorlar (!)...

Bilhassa nazar-ı dikkatimi bir hal celb etti! Ramazan bayramının birinci günüydü. Daha ortalık karanlıktı. Komşu kadınları evinin efendisinin ihtiyaçlarını bakmadan Sultanahmet Camii'ne teşrif buyuracak sevgili Padişahımızı görmek için Sultanahmet Meydanı'na doğru gitmekteydi. Ailesini, hanesini unutmuş, aile ruhundan mahrum böyle bir ahlâkta, böyle bir seviyede bulunan validelerin kucağında büyüyen kızların Fransız, İngiliz lisanları bilmeleriyle ne olabilir?

Gayet iyi görüştüğümüz bir zengin aile hanımı bir kere hanelerine gittiğimde aşçıları çıkmış olduğundan üç gündür yemek yemedik diye şikâyet ediyordu. Bir kadın servet ve sâmanı olduğu halde yemek de yapmasından âciz olarak aç kalırsa, sonunda o kadın terbiyesiyle yetişecek kızlardan ne ümit etmeli? Fransızca bilmesiyle karnı doyar mı? Bu gibi daha pek çok kusurlarımız vardır ki, kabahati yalnız erkelerimize yükletmekle kurtulamayacağız zannedirim.

Benim şu âcizâne mütalaam nazar-ı itibara alınırsa elbette kendimi bahtiyar addederim, biz kadınlar kocalarımızdan, babalarımızdan tevâlüyetimize ait esbâb isteyebildiğimiz gibi kafalarımızı tenvir edecek efkârı da isteyebilirdik, valide-yi müşarülileyh gibi kadınlar bize rehber olarak ister kitabetle, ister hitabetle nevâkısamızı sayarak, ricâlimizi olur olmaz masrafa sokmaktan, faydasız yerlere paralar sarf ettirmektense iktisada doğru yol gösterecek ve ahlâkımızı tezkiye edecek mev'izelerde bulunsalar, daima tabaka-yı süfelâda bulunan hemşirelerimizi arasalar, bulsalar, yaralarına şifa olsalar, Almanya'dan davet olunacak muallimenin göreceği işten daha mühim ve daha faydalı işler görmüş olurlardı.

Hiç olmazsa şu gelin namını alan biçarelerimizin başına giydirilen ağır demir ve taşlardan mürekkep "taç"ların bir tekellüften ibaret olduğunu aklımıza getirerek kendimizi toplayarak "gel şu taçtan bir şey yapalım" diyerek hemşirelerimiz bir araya davet edilirse ve bu suretle İstanbul içinde bir senede şu taçlara verilmekte olan paralar bir araya toplanıp İstanbul kadınlarının menâfiine sarf olunursa zann-ı âcizâneme göre Emine Semiye validemizin arz buyurduğu mektep olmazsa da kendimizi kendi hanemiz

Emine Semiye'nin *Teârûf-î Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

içinde geçindirecek kadar terbiye verir bir içtimâgâh yahut derslane meydana getirebilirdik.

Ez-her cihet-i tafsîrâtım pek çok olduğundan diğerlerinin tafsîrâtını saymaya vicdanım müsaade etmiyorsa da âcizâne bu kadarcık bir fikir beyân etmeye cesaret ettiğimden dolayı hemşirelerimin aflarını istirhâm ederek şimdilik bununla iktifâ ederim.

Ademi-i Vukûf¹⁰

Fevziye Reşid Hanımefendiye

-Şâne-i zülf-i sühandır itirazı- mısraı medlûlünce Sibiryalı Ayşe Hanımefendi hemşiremle benim dûcâr-ı tenkit oluşumuz; ezhân-ı muğlakayı açacağı hasebiyle mûcibi memnuniyet bir haldir. Kendi hesabıma vereceğim cevaplarla Asyalı hemşirelerimin menâfiine hizmet edebilirsem; cidden müftehir olurum.

Muhterem hemşirem!

-Tûl-ı müddet Petersburg'da bulunuşunuz- medeniyet-i hâzıra hakkında size elbette müfid fikirler vermiştir. Eğer sair Asyalı hanımlar da bir memlekette yaşadıkları Hıristiyan vatandaşlarıyla ünsiyet ederek onların edyân ve âdâtları hakkında bir fikr-i mahsus iktisâb etselerdi; muahharen Rus mekteplerine verdikleri kızlarından (buyurduğunuz gibi..) hakaret ve istihzaya dûcâr olmazlardı!

Çünkü büyüdükleri âgûş-ı mâderden bir nebze malûmât-ı milliye ve hayâtiyeden âgâh olan benâtınız -şüphesiz dinleri, vatanları için bir his ve temayüle de mâlik olacaktı!

Bizim ecnebi mekâtibinde tahsil gören kızlarımız -artık çekilmez dereceye gelen köhne efsane âdâtlarımızla .. medeniyet-i hâzıra arasında bambaşka yetiştiriliyorlarsa da hubb-ı İslamiye ve milliyelerini hiçbir zaman kaybetmiyorlar.

Binnefs Sibirya'daki ağniyâ ve ekâbir nisvaniye hemşehrileri bulunan fukara ve köylü kadınları arasında hiçbir rabıta ve alakanın bulunmadığına hem teessüf hem de taaccüb ettim... Çok şükür bize böyle değildir. Anadolu ve Rumeli köylerinden aldığımız yetimleri okutup yazdırarak büyütür, meydana çıkarırız, keza köylü süt anaları konuşarak tarz-ı maişetlerinden âgâh olduktan başka onlara usûl-i murziayı öğretirken efkâr-ı ciddiyeyi telakki?? de hâlî kalmaz. Yani demek isterim ki Osmanlı hükümeti -Peygamber-i Zîşânımız Efendimiz Hazretlerinin tesis buyurduğu- hükümet-i avâmiye üzerine bina edilmiştir. Fakat otuz üç senelik istibdadın canavar pençesiyle servetini, kuvvetini kaybeden Osmanlı İmparatorluğu bir nevzâd-ı nâ-tüvandır... Şimdi muntazam ordularıyla ayaklanmaya başlıyor. Marazî inkırâzdan henüz kurtularak hal-i nekâhetini geçirmeye çalışan bir millet- kendi ihtiyacını, kendi zaruretini iktihâm için yorgun kuvvetinden sair kardeşlerine hisse ayıramıyor ki... arzu ettiğiniz muâvenetlerin, mekteplerin husûlüne muvaffak olabilsin. Bu didiklenmiş milletimiz arasında gelinlerine taçlar yaptırınları da artık yok gibidir! İhtimal gelin seyrine gitmiş ve başlarında gördüğünüz taçları kendilerinin sanmışsınızdır! Onlar az bir para mukabilinde kira ile bir gün için kaldırılmaktadır.

¹⁰ Emine Semiye, *Teârûf-î Müslimîn*, nr. 27, 16 KE 326/29 Aralık 1910, s. 39-41.

Azizem -âdetimize adem-i vukûfunuz- sizi sehv-i muhâkemeye dâcâr ediyor... Âcizeniz -maverâ-yı nehrin saf havasından hissiyat-ı nezîheleri ve ulüvv cenaplarıyla gelen ecdadımızın herhalde kanımızda bir zerre safvetini muhafaza ettiğimize kâniim. Haremlerin -muhit-i ismetinde- riyâ, irtisâ, casusluk gibi levsiyâtta masûn kalan Türkiye'nin ekser nisvân-ı İslâm'ı emin olunuz vakitlerini boş geçirmemişlerdir. İktisâb-ı meziyeti -ziynet-i maneviye olarak kabul edenlerin- günün birinde ondan vatan ve milleti müstefid eylemek için de sarf-ı mesaide bulunacaklarından sarf-ı ümit edilmesin... Evvelki makalemde beyan ettiğim gibi birkaç pişvâ-yı himmetkâr maarifperverâne adımlarıyla yürüyecek olurlarsa, muktedâ-bahâların tezâyüdü pek tabii bir haldir; ümit-vârâne intizârda bulunalım.

Sibiryalı Ayşe Hanımefendi'nin maksadı -burada tesis edilecek "Teâüf-i Müslimîn" mektebinden çıkan muallimler vasıtasıyla Sibiryâ'da neşr-i maarife hizmeti ki... bunun fevâid-i âtiyesini- erbâbı takdir eder!!!

İstanbulu hemşireleriniz aleyhinde -bilmemek yüzünden- sarf ettiğiniz sözleri red zımnında olanları biraz size tanıttırmak isterim. Nisvân bize dört sınıfa münkasımdır:

Kibar nisvân: Tahsilleri mükemmel, evladının ve hanelerinin nâzıralarıdır. Aralarında ilm-i servet okumuşları da bulunduğu için kıymettar vakitlerini kaba hizmetlerle zâyî etmeyip taksim-i mesai usulüne tab'an aşçı, hizmetçi kullanırlar "eski ailelere vekilharç ve kâhya namıyla biri cahil, diğer okur yazar takımından iki adam da bulundurulurdu" vekilharçların ufak -kâhyaların hân mân söndürücü sirkatleri (faydalarından ziyade mazarratlarını mertebe-yi vuzûha çıkardığından malumatlı nisvân -ı hâzıramız- hanelerinin bu derecesini bilatanzim maiyetlerinde (bir derece) emniyet ettikleri hizmetkârından her gün pusula aramak suretiyle sarfiyatı da bilâsâle icra ederler. (-İşte garp tarzındaki tahsilin faydası burada bütün kuvvetiyle görülüyor!) Cahil bir aile reisesi -yazıcının 'itâbları.. yahut hizmetkârların avanta¹¹ tabir edilen haram yiyicilikleri arasında idare-yi beytiyesi dağınık ve bir hal-i muztaribânede yaşamaya mahkûmdur.

Orta halli nisvân: Evladının mürebbiyesi, hanesinin amelî müdiresidir; mutfağa girer. Yemekleri yoluna koyduktan sonra bir, bazen ikiden ibaret beslemelerine bırakıp odasına çekilerek dikiş veya nakışıyla işigal eder. Bunların içinde okur yazarları da bulunduğu gazetelerden naklen yekdiğerine malûmatfurûşluk.. edep dâhilinde dedikoduculuk edenleri de mevcuttur! Fakat ufak bir nefha-yı gayretlerle bunların tenevvür etmeye kabiliyet-i harikaları -şimdiden hiss olunuyor.

Fukara nisvân: Yemeğini pişirir, çamaşırını yıkar, umûr-ı beytiyenin kâffe meşâkkı altında ezilir, yalnız hesaba karışmaz, çünkü cehli dolayısıyla akli ermez. Komşulara sabah kahvesine müdavimdirler, musâhabeleri mantıksız dedikodulardan ibarettir!.. Haneleri ücra, bazen de güneşten mahrum mahallerde bulunduğu işte bu zavallılardır ki -Sarayburnu ve yalı rıhtımlarında oturarak teferrüc-i fakirâne ile kasvetli muhitlerinden biraz kurtulmak isterler; orta hallilerin ince düşünenlerden bazıları da ara sıra o avam-pesendâne mesirelere giderler fakat kibar nisvân hiçbir zaman gitmez, çünkü taayyübden çekinerek gidemez.

¹¹ Avanta: Hizmetkârların bakkaldan, kasaptan pahalı aldıkları erzak ve etten yüzde şu kadar güya indirdikleri.. bir mükâfât-ı merdûdedir.

Emine Semiyé'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

İstanbul, kesret-i nüfusu hâvî bir şehri cesim olduğu için sokaklarda hanımları gördükçe onların işsiz güçsüzlüğüne hüküm vermek haksızlıktır... Bilakis hepsinin de bir işi vardır. Evinde erkeği olmayanlar -kendi işlerinin zaruru peşinde koşmak mecburiyetindedirler. Teferrüc edenler de muâhezeye câiz değildir, zira Osmanlı kadınları -Allah'ın haram etmediğini haram sanmak taassubuyla nefislerine zulmetmekten müctenibdirler; onlar -haremlerini dolduran zulmet-i cehlin ufk-ı garbisinde tulû eden necm-i temeddünün ziyâsını artık iyiden iyiye fark etmektedirler!

Sevgili padişahımızı görmek için karanlıkta sokaklara dökülmeleri mûcib-i taaccübünüz olmasın! Bu arzu-yı diyânet-perverâne -onlardaki hissiyât-ı zâhidâne-yi aşikâr-ı ispat etmez mi?

Bizde bayramlara mahsus eski bir kaide vardır şöyle ki: Kadınlarımız daha ramazan-ı şerifin on beşinden hazırlanmaya başlarlar. Bayram gecesi de hiç uyumayarak bütün işlerini bitirirler, büyüklerin elini öpmeye gittikleri zaman hanelerinde şeker tepsinine varınca her şeyi yerli yerine koyduktan sonra avdet edinceye kadar misafir kabulü için de hizmetçisini (fukara gürûhundan ise sırası gelince aynı surette misafir bekleyerek ödemek şartıyla) komşusunu veya bir bildiğini bırakır. Kibarlar iki gün kadar çıkmayıp kızları gelinleri varsa akraba ve taallukâtan yaşlı büyük olanların nezdine gönderirler, yoksa bu vazifeyi kâhya hanım ifa eder.

Gelelim dördüncü sınıfı teşkil eden nisvâna... Hayır hayır bu bedbahtları kadın lafz-ı mübecceleyle tesmiye günahdır! Bunlara hevamm-ı sefâhat namını verelim:

İçlerinde seviye-yi istidâtlarına ve maîşet-i hayatlarına göre kibarı, ortası, fakiri mevcuttur. Etvâr-ı serbestâneleriyle fazilet sahibelerinden tefrikaları kolaydır. "Cenab-ı Hak ıslah buyursun."

Madem ki eski medeniyet-i İslamiye şimdi ecânibin eline geçmiştir, onlarda gördüğümüz âsâr-ı terakkiyi bizim de meydana koyacak derecede şehrah-ı tekâmüle doğru kadem-nihâda olmaklığımız lazım değil midir?..

Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, (Yani ilim ve marifet mümine zâyî eylemiş olduğu kıymetdâr malıdır, nerede bulursa alır) buyuruyor. O halde noksanımızın ikmâlî için muktedir ellerin muâvenetini taassupla reddetmek asla muvafık değildir. Yalnız bizi yetiştirdikten sonra yutmaya müheyyâ bulunanlardan... harekât-ı âkılâne ile kendimizi koruyalım!!! Yoksa câhilâne hissiyâta bağlanıp dest-i ecânibdeki ilim ve sanata karşı neden bigâne kalalım...

Usûl-i cedide üzere hakkıyla talim ve terbiyemize yarayacak kitabımız vardır? Eğer ecnebi bir lisana aşına olmazsak neyi öğreneceğiz?

Bize iyi bir nesl-i âti yetiştireceğinden ümit-vâr olduğumuz müterakki nisvân-ı hâzıramız -emin olunuz ki ecnebi lisanlarından öğrendikleri fûnûn-ı ahire sayesinde tenevvür etmişlerdir. Evvelce dediğim gibi yine tekrar ederim ki: -Din-i mübîn-i İslam'ın envâr-ı hakikatini mutaassıp dimağlara yerleştirecek açık ifade kitaplara, din ve millet muhabbetini kalplere kadar geçirecek usûl-i tedrisiyeyi hâiz olmak şartıyla yeni usulde mükemmel inâs mekteplerine muhtacız. O mektepleri beş sene için ecnebi muallimâtın yed-i liyâkatına terk etmeliyiz. Evvelki makalemle arz ettiğim veçhe üzere Osmanlı hanımları arasında Mertebe-i kemâle yaklaşmışları epeyce mevcuttur. Beş senelik mesâi-yi gayûrâne sayesinde muhadderât-ı İslamiye'den -istediğimiz usûl-i cedide üzere

Yasemin Mumcu

mekâtibimizi hüsn-i idare eyleyecek ehliyetli muallime ve müdürlerin yetiştirileceğine hiç şüphe etmem.

Ahmed Taceddin Beyefendi Hazretlerine de muhtasaran cevap vereceğim:¹²

-Nisvânımız beyninde muhterem “Teârûf-i Müslimîn” henüz tanılmadı. İleride kârileriniz çoğaldıkça muharrirelerinizin adedi de tezâyüd edecektir, buna emin olunuz efendim.

Sahâif-i cerâidimizde kadın kalemlerinin uçlarından dökülmüş yazılar iddianız üzere yalnız baharı ve mezarı tasvirinden ibaret değildir. “Belki dikkat buyurulmamış.” Bununla beraber bir milletin seviye-yi irfânı edebiyatıyla anlaşılacağından onun ıslah ve ikmâline de son derecede ihtiyacımız vardır.

Bir kere teemmül buyurunuz:

Cesîm bir salonda karşı karşıya iki sofraya kurulmuş; ziynetten âri olan sofrada kaba sahanlara konulmuş gayet mugaddî it’maa var:

Diğeri ise -zarif çiçeklerle donatılmış... Râyihadâr, leziz meyvelerle bezenilmiş öyle muntazam ve mükellef bir sofraya ki... Enzâr derhal oraya meclûb oluyor- hangisini tercih edersiniz?

İlk önce ruhunuza inbisât verene doğru yürüyeceğiniz pek tabiidir... Ama sonra gıdadaki fevâidi taakkul edebilirsiniz de!

İşte ciddiyâtle edebiyat da böyledir. Bir millette bunların mevcudiyeti tekâmülüne yarayacağı hasebiyle her ikisini de istihsâle gayret etmeliyiz.

Yine Âcizane Bir Mülâhaza¹³

Emine Semiye validemizin bana karşı yazmış oldukları makaleleri her ne kadar kaba bir unvan tahtında yazılmış ise iltifât-ı âlilerine mazhar olduğumdan dolayı benim gibi bir âcizenin mahzûz olacağı şüphesizdir.

Tabiidir ki ben zât-ı âlileri gibi bir üstad-ı ?? hanıma karşı münakaşada bulunamam. Mamafih fikrimi tekrar arz etmeye vicdanen mecburum.

Rusya’da ağniyâ kadınları ile köylü fukara kadınları beyninde hiç rabita bulunmadığına taaccüp ve teessüf ettiklerinden sonra İstanbul’da kadınlarının Anadolu ve Rumeli köylerinden yetimler, süt analar aldıklarını ve onlara usûl-i murzî’ya okuyup yazma öğrettiklerini yazıyorlar. Çok garip “adem-i vukufa adem-i vukuf” demekten teeddüb ederim. Hanelerimizde köylü fukara kadınları istihdam etmekle maarife hizmet ediyoruz diyecek olursak doğrusu teessüf olunur. Bizim Rusya’da ev içinde ne kadar hâdime varsa hepsi köylü oluyor. Yalnız köylü hâdime bulundurup bazılarını okuyup yazar kadar talim etmek sayesinde onların hallerinden haberdar olamayacağımız gibi onlara faide de getiremeyeceğiz. Kendi hizmetimiz için köylülerin saf havalalarına alışmış

¹² *Teârûf-i Müslimîn* mecmuasının Abdürreşid İbrahim’den sonra en önemli kalemi olan Troyskili Ahmed Taceddin yazısında Sibiryalı Ayşe ve Mamure Hamidullin Hanımlar’ın yazılarına tatmin edici bir cevap alamadıklarından yakılarak Osmanlı kadınlarında henüz içtimai hayata iştirak istidadının olmadığını belirtmiş ve Osmanlı kadın yazarlarının nelerden bahsettiğini merak ederek yaptığı küçük araştırma sonucunda bulunduğu az sayıdaki yazıda onların sadece baharı ve mezarı konu edindiğini esfle ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 22, 4 TS 326/18 Kasım 1910, s. 352-354. Emine Semiye Hanım’ın verdiği cevaplar bu yazı üzerindedir.

¹³ Fevziye Reşid, *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 28, 23 KE 326/5 Ocak 1911, s. 58-59.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

biçare saf-dil kadın, kızları rutubetli mutfaklarımızda beslememizden bir şey istifade edebileceğimizden ziyade onların hatırlarını hoş, muhabbetlerini kazanmayıp bilakis tenfir edeceğimiz akrebdir.

Valide cenaplarının gelinlere taç yaptırınlar da yok derecesinde demelerine çok taaccüp ettim. Ben taçların birkaç güne kira ile kaldırdıklarını biliyordum. Fakat dedikleri gibi yaptırınların vücudunu tasavvur edemezdim. Ne kadar teessüf! Mahsus taç yaptırınlar da varmış. Taçların az para mukabilinde kaldırdıklarını hiç görmedim. Fakat üç beş liraya taç alanlara tesadüf etsem de onlar kendilerinin taçlarından memnun değillerdi. Ben o hesaba göre söylemişim.

Yine o hesaplara mebnî diyebilirim ki yalnız İstanbul'da her gün otuz liradan elli liraya kadar belki daha ziyade para ancak taçlara sarf olunuyor.

Valide cenapları! İstanbul hanımlarının kıymetdar vakitlerini kaba hizmetlere zâyi etmek istemediklerinden dolayı aşçılar tuttuklarını yazıyorsunuz.

Evet, bir kibar hanımı hem hanım hem aşçı olamaz. Bugün zenginken aşçı ve hâdimleri olabilir. Allah göstermesin yarın düşkün bir hale dūçâr olup aşçı ve madamsız kalırsa, o hanımın hali ne olacak? Komşu kadınlarını mı istihdâm ettirir? Bugün zengin yarın fakir olamaz mı?

Benim İstanbul'da kibar ailelerinden bildiklerim az olduğundan onların hallerini iyi bilmiyorum.

Benim bundan evvel aşçısı olmadığından dolayı üç gün aç kalmış diye yazdığım hanım da belki vaktini kaba hizmetlere sarf etmek istemeyen hanımlar cümlesindedir. Fakat dediğim gibi aile terbiyesi görmüş olaydı hiç olmazsa üç gün aç kalmazdı.

Zann-ı âcizâneme göre sizin iki makalenizden iki fikir anlaşılıyor. "Teârûf-İ Müslimîn" in 17. adedinde İstanbul kadınlarının ancak kendilerini malumatlı göstermek için okuduklarından şikâyet etmişsiniz. Son makalenizde ise kaba hizmetlere ömürlerini sarf etmeyip yalnız okumak ile meşgul olduklarını yazıyorsunuz.

Zât-ı âlîleri benim ecnebi muallimelerini reddetmemi taassuba hamletmişsiniz. Emin olunuz valideciğim, çok yanılıyorsunuz. Ben de sizin gibi İslam kadınlarının terakki etmelerini, o âlem-i cahiliyetten kurtulmalarını arzu ederim. Ama daha kendi dinlerini, lisanlarını bilmemiş çocukları birdenbire ecnebi muallimelere teslim etmek tarafında değilim. Ecnebilere karşı o derecede saf-dil olamam. Zira Hristiyanları pek yakından tanırım.

Usûl-i cedîde üzere talim ve terbiyemize layık kitaplarımız olmadığından ecnebi lisanına aşına olmazsak ne öğreneceğiz buyuruyorsunuz.

Buna karşı size diyebilirim ki bizim Rusya'da ecnebi lisanına aşına olan zevât bütün Tatarların ihtiyacını def edecek âsâr-ı mühimmeyi tercüme etmektedirler. Burada niçin tercüme olunamıyor acaba?

Son sözüm olarak yalnız şunu arz edebilirim. O sözleri iftihar makamında kullanmamışımıdır. Mamafih Petersburg'da ikametim sayesinde tekrar zatınıza diyebilirim ki bizim kendimizi kendimiz terbiye etmezsek ecnebilere bizim menfaatimizi kendi menfaatlerine takdîm edemezler!..

Anadolu Kadınları¹⁴

Fâzıla-yı muhtereme Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerine

Üstâd-ı muhtereme!

Muhterem “Teârûf-i Müslimîn”imizin geçen nüshasındaki makale-yi fâzılânenizi okudum. Kibar Osmanlı hanımlarının hissiyât-ı uhuvvetkârânesinden malumat vermişsiniz. Bunun için ayrıca teşekkür ederim. Çünkü bendeniz, bu malumata pek ziyade müftekırdım.

Binnefs Sibiryâ’daki ağniyâ ve ekâbir-i nisvân ile hemşireleri bulunan fukara köylü kadınları arasında hiçbir rabıta ve alaka bulunmadığına hem teessüf ve hem de taaccüp etmişsiniz... Ve kendinizde böyle bir halin bulunmadığına ifâ-yı şükran ederek Anadolu ve Rumeli köylerinden aldığınız yetimleri okutup yazdırarak büyüttüğünüzü, hulasa İslam kadını olmaya layık bir hale koyduğunuzu beyan buyurmuşsunuz. Hissiyât-ı uhuvvetkârânenin bu kaderisi de şâyân-ı teşekkürdür. Fakat zann-ı âcizâneme kalırsa bu yaptığınız iyilikler, uhdenize terettüb eden vazife-yi diniyyenin yüzde birini de teşkil etmiyor. Asıl görülecek iş ve şâyân-ı müfid neticeler doğduracak teşebbüsler, süslü köşkler içinde değil de Rumeli, Anadolu’nun köylerinde, kazalarında, şehirlerindedir. Malumat-ı ?? vaz geçtik, ?? onların talim-i ibdiâi kaderisini, her bir umûru ellerinizde bulunan kocalarınızdan temin ettirmeye çalışmak borcunuz olsa gerek.

Tabii bu teşebbüslere girişmek onlarla anlaştıktan sonra mümkündür. Bunlar, bittabi kibar köşklere, mükellef, süslü yazı masalarının karşısına oturup yazı yazmakla anlaşılmaz.

Muharremlerinizden birini alıp gitmeli, gezmeli, görmeli yahut giden, gören, anlayanlarla görüşmeli veyahut o zavallıların içlerinde öteden beriden anlayan takımlarıyla sûret-i dâimede muhâberede bulunmalı. Sonra âlem-i matbuatta ihtiyâcât-ı zarûriyelerimize dair hükümetle, evliyâ-yı umûrla hesabımızı görmeli. Fakat maatteessüf ben böyle bir hale tesadüf etmedim.

Bu sene İstanbul’un duvarı sayılan Hüdavendigâr vilayetinden karış karış gezdim. Bu kadar cesim bir vilayet dâhilinde kızlara mahsus bir mektep denilmeye layık bir bina ve bir müessese görmedim.

O zavallıların umumiyetle olan sefalet ve cehaletleri, ancak Mecusilere yakışır birtakım itikâdât-ı bâtilaları, beni için için ağlattı. Teârûf-i Müslimîn’in geçen nüshasındaki makalenizde Rumeli, Anadolu kadınlarından bahsolunduğunu okuduğum vakit, gördüklerimin birkaçını burada da okuyacağım zannettiydim. Fakat üstâd-ı muhtereme, süslü köşklere terbiye olunan üç beş çocuğun terbiye olunduğunu beyan etmekle iktifa etti. Mamafih Emine Semiye Hanımefendimiz bu hususta kâmilten mazurdur itikadındayım. Çünkü bunların halinden tamamen bî-haberdir. Delil mi istiyorsunuz? Susmasından büyük delil mi olur? Yoksa kalbi hamiyet-i İslamiye ile çarpan bir kadının böyle şeyleri görerek bilerek susması mümkün mü? Ben buna asla ihtimal vermem. Öyleyse dinleyiniz üstadım!

¹⁴Bursa’da Misafire Mamure Hamidullin, *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 28, 23 KE 326/5 Ocak 1911, s. 59-62.

Emine Semiyé'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

Bursa inâs mekteplerinin hali vilayet dâhilindeki köy, kaza mekteplerini pek güzel gösterebilir emniyesiyle ben burada yalnız Bursa inâs mekteplerinden bahsedeceğim. İnşallah fırsat buldukça vilayet dâhilinden de malumat veririm. Yahut seyahatnamemde okursunuz.

Burada yalnız gördüğümü arz edeceğim, ama hükmünü vermek, bir fikir dermiyân etmek mütâlaa-yı fâzilânenize râcidir. Kendim buranın misafiresi olduğum için zaten nezaket de bunu iktizâ eder.

Etibbânın tavsiyesi veche üzere bu sene kışı Keşiş dağlarının eteğinde geçirmeyi ihtiyâr ettim.

Bir gün müsteciri bulunduğum hanenin yanı başındaki bir haneden epey kalabalığı teşkil eden kız ve erkek çocukların çıktığını gördüm. Zaten sabahtan beri bilâ-fâsıla devam eden gürültülü sedalardan burasının bir mektep olduğunu anlamıştım.

Maârif, hayat-ı içtimâiye düşkünü bir kadın olduğumdan ve bir de Türkiye inâs mekteplerine dair malumat hatıra defterimin en kıymetdar yapraklarını teşkil edeceğinden fırsattan bilâ-istifade ertesi gün doğru mektebe gittim.

Altmıştan ziyade çocuklar bir odanın içerisine doldurulmuş, her biri önüne çekmece almış, altlarında da "şilte" tabir ettikleri kirli minder, halka halka oturmuşlar, birkaç türlü makama tutturup bir şeyler okuyorlar. Odaya intişâr eden taaffünâtı... artık sormayınız üstadım! Hatırıma geldikçe midem bulanıyor.

Hoca hanım da bir köşede mangal karşısında elinde sigarası olduğu halde kurulmuş oturuyor. Önündeki kızların tutturduğu makamdan aldığı keyfini çekmekle meşgul!...

Her bir çocuğun elinde cüz parçası ve bunların üzerine bazısında sakız bazısında mum yapıştırılmış. Evvela bu sakızlar, mumlar merakımı celb etti. Yanlarındaki kendilerinin "kalfa" tabir ettikleri mükerrere hanımdan bunların yapıştırılmasının sebebini sordum. Kalfa da cevabını vermeye ihtiyaç bırakmadı, bir cüz parçasındaki sakızı satranç düğmesi çevirir gibi bir yerden bir yere nakl-i mekân ederek çocuğa: İşte dersin buradan buraya kadar, dedi.

Artık her şey yavaş yavaş anlaşılıyordu. Sırada hoca hanımın seviye-yi irfânıyla talebe hanımların derece-yi malumatlarını anlamaya gelmişti.

Epey boylu, tahminen kocaya çıkar vakti yaklaşmış bir hanım kızı yanıma çağırdım. Şöyle bir muhâvereye koyulduk:

-Kızım ne okuyorsun?

-Kur'an.

-Şimdi neresini okuyorsun?

-İşte burasını. Fakat bir defa hatmetmişim, bu ikinci hatmimdir.

-Ooo! Maşallah hanım kızım. Sen artık hoca olmuşsun. Gel şuradan biraz oku.

Okudu.

-Aferin kızım! İlm-i hâl de biliyor musun?

Bu vakit kız bir şey hatırlamamış gibi yüzüme baktı. Üzerimi bir süzerek sonra önüne baktı.

-A kızım! İlm-i hâl bilmez misin? Demin Kur'an-ı kerim okudu idin. Bu nasıl kitaptır? (Sükût). Yani bu kitap kimin kitabıdır? Ve kime gönderildi idi?

Buna da bir cevap alamadım.

Bunda olan sırrı anlamak için, bu kızla uğraştığıma köşeden alık alık bakan hoca hanımla danışmak icap ediyordu. Çünkü bu kızların miftâhı o vücûd-ı muhteremdi. Niçin açılmadıklarını bundan öğrenecektim.

Yanına gittim. Merasim, örf ve âdât mûcibince temennâlarda bulunduk. Öteden beriden konuştuğuktan sonra söz sırasını imtihan ettiğim kıza rast getirip ilm-i hâlin ne olduğunu ve bir şey bilmediğini münasip bir lisanla anlattım.

Bu vakit hoca hanım (kendisi de bilmedi galiba!) A hanım kızım! Ben Kur'an okutuyorum. Öyle şeyler okutmam, onları okuttuktan sonra yazıyı da öğretmek lazım gelir. Bir yazı bilen kızın ahlâkı bozulur, dedi.

Benim de, ilm-i hâlin ne olduğunu anlatamadığıma, dinden ne bildiklerini anlayamadığıma gönlüm bozulup mektepten çıktım.

Artık bundan sonraki işim, mahalle mahalle dolaşıp mektepleri gezmek, onlar hakkında bir fikir elde etmek oldu.

Üstâd-ı muhterem! Kemâl-i ye's ve teessürle arz ediyorum ki nereye gidersem aynı halin karşısında bulundum.

Dârülhilâfenin kapısı önünde kadınlar dinin, İslamiyet'in ne olduğunu bilmesinler! Yazı öğrenmek fesâd-ı ahlâkı mûcib olur gibi itikâd-ı bâtil buralarda hâlâ dolaşsın. Artık bunlar çekilir dertlerden mi? Ne şeref-i milliyemize yakışır ve ne haysiyet-i İslamiye'ye!!

Bazıları diyebilirler üstadım!: "Bunlar cahil mahalle hoca hanımlarıdır. Bunların maarife dahlleri yoktur. Maarifin taht-ı nezâretinde olan mekteplerde gerek ilm-i hâl ve gerek vesair ulûm ve fûnûn okunuyor."

Fakat af buyurula hanımefendiler! Böyle hoca hanımlar Bursa'mızda bir değil, beş değil, on değil, yirmi, otuz belki daha fazla. Her birinin devre-i ta'limiyesine altmışardan, yetmişerden evlâd-ı milleti verirken öte tarafında maarife tenvîr-i efkâr etmek için ne kalıyor? Bundan kat-ı nazar bunlar evlâd-ı İslam değil mi, istikbalini, saadetini mahvetmek yazık değil mi? O halde bu kulübeler niçin kapattırılıyor?

(Afedersiniz, vazifenin haricine çıktım zannedersen, evvelde nezaket iktizâsınca hareket etmeye söz vermiştim.)

Maarifin taht-ı nezâretinde olan mektepler hakkındaki tahkikâtım daha tamam olmadı. Kim bilir onlar da bende daha hangi sinir hastalıkları tevli'd edecek!!

Bu hallerden pek ziyade canım sıkıldı. Tanıdığım hemşehrilerden birini çağırdım. Yangına bir damla su atmalı kabilinden olsa bile bir heyet-i mahsûsa tarafından idare olunmak üzere bir mahalle içerisinde hususi ve muntazam inâs mektebi açmaya müşâreket etmesini temennide bulundum. Fedakâr kardeşim, kendi meşguliyetleri pek çok ise de istirhâmı kabul etti. Derhal kendi beynimizde az çok iâne topladık. Hemen ale'l-usûl arz-ı hâl, makâm-ı 'âidine takdim olundu. Öte taraftan

Emine Semiye'nin *Teârûf-î Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

mektebin sıra, yazı tahtası gibi levazımâtını da hazırladık. Ve hatta kadar talebe de kaydettik. İş yalnız Bursa maarif müdürünün tasdikine kaldı. Tasdik olunduğu gibi işe başlayacaktık. İki ay kadar bir zaman geçti, arz-ı hâlimiz hâlâ tasdik olunmadı. Bilmem ki bunda bu kadar tehire uğrayacak ne vardı? Yoksa bizim zihnimiz ermeyen cihetleri de var mı?..

Fedakâr kardeşimin maarif müdüriyetine müracaatı düzineden aştı. Artık her gün bir defa uğruyor. Hiçbir cevap yok. Bursa maarif müdürü şu son müracaata demiş ki: "Ne kadar taciz edici adamsın! Çok gezersen ruhsat vermem." İşte hemşirem! Kapınızın dibinde olan Bursa'nın ahvâli böyledir. Anadolu'nun daha iç taraflarında kim bilir neler vardır, neler...! Osmanlı edibeleri, muharrirleri bunu görmeli, yazmalı, çizmeli, arkasından amelîyatına girişmelidir.

Zannedersen, Ahmet Tacettin Beyefendi biraderimiz Osmanlı edibelerinin bütün işleri baharla mezarı tasvirinden ibarettir demesi de böyle anlaşılması lazım gelen hallerin daima örtülü, kapalı durmasından, bir hanım çıkıp da perdesini yırtmamasından ileri gelmiştir.

Şu münasebetle hatırıma bazı şeyler geliyor. İnâs mekteplerine bir kontrol olmak için "Bursa vilayeti inâs mektepleri heyet-i hâmiyesi" namından Bursa'daki evliyâ-yı umûrun kadınlarından mürekkep bir cemiyet teşekkül ederse nasıl olur, diyorum.

O vakit bu müsaheleci beylerin dizginleri ellerimizde olduğundan umûr-ı maarifimize ait hayli şeyler yaptırabilirdik. Her gün yanlarında bulunan hanımların elinden kurtulmak öyle arz-ı halcilerin ellerinden kurtulmak kadar kolay olmazdı demek istiyorum.

Bu hakta fikriniz nasıl üstad-ı muhterem?

Bursa

İtiraf-ı Hakikat¹⁵

Mamure Hamidullah Hanımefendi'ye

Muhterem hemşire!

Muhteviyâtı -kırılmış ellerimi büsbütün sızlatan makale-yi dûr-ı endişânenizin i'tâ-yı cevabına- nefis-i âcizâneme dair olan ta'rizânenize mukabeleden başlayacağım:

Âcize -merhum pederimle hîn-i sabâvetimde Yanya ve Suriye şehirlerine gittiğim gibi on üç buçuk sene müddet Rumeli'de epeyce yer dolaştım. Vakıa İstanbul'dan (hiçbir zaman bozulmayan) kalbimle çıkmışsam da kibar-ı hayatında perver-i siyâb olmuş görgüsüz ve taze bir fikrin idrakinden âciz kaldığı mevâd-ı mühimme-yi siyasiye ve maîşet-i avâmiyeden tabii âgâh değildim. Selanik, Siroz havalisinde kâin köyleri gezdiğim ve hayli bîçaregânın sefaletlerini yakından gördüğüm esnada- muallimlerimizin talim ettiği nazariyâtın kısm-ı amelîyesini de bizzat öğrenmiştim!.. Hayat-ı beşer hakkındaki bu behre-yi amelî -tefeyyüz-i fikriyeme pek çok yardım etti. Hazret-i Sa'dî'nin:

-Beni âdem 'azâ-yı yek-dîgerend: Ki der-âferineş zi-yek gevherend... ilâahire kıtası fehvâsınca artık şefkat-i kalbiyem kâmilen avâm cihetine temâyül etti.

¹⁵ Emine Semiye, *Teârûf-î Müslimîn*, nr. 31, 13 KS 326/26 Ocak 1911, s. 98-99.

Yasemin Mumcu

Zaten milletimi severdim; o zavallıların cehaletini, sefaletini layıkıyla anladıktan sonra onları hür ve mesut görmek için de çalışmayı göze aldurdım.

Diğer taraftan da birçok fakir kızlarıyla (buyurduğunuz gibi) hiçbir şey bilmeyen muallimâtı nezd-i âcizâneme toplayarak tadrîsâtlarına bezl-i gayret ettim; o zaman düşünmüştüm ki -yirmi kızın tenvîrine muvaffak olabilsem, onların her biri de on kişiyi ikaz etse; benât-ı vatanın iki yüz yirmisini yetiştirmiş olacağım- milletime bu da nâcizâne bir hizmet sayılmaz mı?

Azizem, esasen tek bir vücut bundan fazlasına muktedir olamazdı!

Yazmak hususuna gelince:

Evlâd-ı vatanın istifadesi için bir an ibrâz-ı gayretten geri kalmadım “İnşallah yakında külliyyât-ı asârimı neşre muvaffak olacağımı ümit ederim. O zaman müteaddit gazete ve mecmua-yı ??? olan neşriyâtıma vâkıf olursunuz.”

Hükümetimizin sâir hususâtta mühimmât-ı mebrûresine rağmen Maarif Nezaretî'nin lakaydâne ve sönük tavrını, maatteessüf itiraf ederim! Muhtaç bulunduğumuz şem'a-yı maarif müseyyeb ellerde kalmış... Ziyasıyla etrafı tenvîr edemiyor!!!

Birçok makalelerimde hafif, fakat acı iğne darbeleriyle hücum gösterdim... Makalelerimin bazısı da sükûta bırakıldı!!! Tavsif ettiğiniz süslü köşklerde, süslü yazı masaları başında yazanlar yoktur demem, lakin sâdegi-yi hayatımı külfetlerde boğacak her türlü ihtîşâmdan ârî ikâmetgâhımda ve ziyetten hâli masamın başında mütefekkir, mütellim... (menâfi-yi nisvâna ait) umûr-ı tahririye ile daima meşgulüm.

Eğer Bursa'da (İnâs mektepleri heyet-i hâmiyesi) namıyla bir cemiyet-i tenkidiye ihdâsına muvaffak olursanız -zat-ı âlînizi- samimâne tebrik eder, bundan sonra da hizmet-i vatana müteallik makâlâtınıza intizârla âtimiz hakkında nikbîn olmanızı rica ve takdim-i ihtiramât eylerim efendim.

Yine Vâkıf Değilsiniz!¹⁶

Fevziye Reşid Hanımefendi'ye

Muhterem kızım!

(Adem-i vukûf) unvanına (kaba) tabiriniz âcizâne çok müteaccip etti! Hatta aralarında birkaç sene bulunmakla bir milletin ahlâk ve âdâtındaki iyi, kötü her bir inceliğini öğrenmek 'adîmü'l-ihhtimâl olduğu cihetle mantıktan uzaklaşan muahezât-ı vâkıanız -yine adem-i vukûfunuzu- gösteriyor.

Ünsiyet-i medîde ve dâimedede bulunmadıkça Osmanlı hemşirelerinizin değerlerini ve tarz-ı hayatlarını hakkıyla bilemezsiniz, nasıl ki bilemediniz de!..

Ve adem-i vukûfa adem-i vukûfla cevap vermekten teeddüp ederim - buyuruyorsunuz bu cümle müstehcen olmayıp edebiyat-ı Osmaniyemizde kullanılır. Nasıl ki Sibiryalı hemşirelerimizin ahvâl-i hâzırısından layıkıyla haberdar olmadığım hasebiyle bu husustaki adem-i vukûfumu itiraf ederim.

-Binnefs Sibiryâ'daki ağniyâ ve ekâbir nisvânıyla hemşehrileri bulunan fukara ve köylü kadınları arasında hiçbir rabita ve alaka yoktur” diyordunuz. Acaba ev içinde

¹⁶ Emine Semiye, *Teârîf-i Müslimîn*, nr. 31, 13 KS 326/26 Ocak 1911, s. 99-101.

Emine Semiyé'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

bulunan hâdimeleriniz- fukara ve köylü kadınlarıyla aranızda birer alaka ve rabıta etmiyorlar mı ki- onların halinden mütecâhil bulunuyorsunuz? Yoksa beslemeleri ahaliden saymıyor musunuz?..

Biz evimize kabul ettiğimiz küçük beslemelerle Çerkes cariyelere -aile efrâdından addolunmak imtiyâzını bahşeylediğimiz cihetle- onları rutubetli mutfaklarda mütemadiyen çalıştırmayıp mümkün mertebe kendi nefsimizden ayırmayıp, bunun içindir ki aşçı kullanmaya lüzum görüyoruz.

Taç yaptırmak cihetine gelince:

-Edvâr-ı mütekaddimededen asr-ı hâzıra kadar gelip geçen akvâmın ruhunda temerküz eden âdât ve itikadâtı değiştirmek- büyük ihtilaller sayesinde mümkün olabilmıştır. Bir âdet ve itikadın intifâ-pezîr olmaya yüz tuttuğu- kıymet ve münakaşa ve itiraza dûcâr olduğu zaman anlaşılır. Halbuki eski âdât ve itikâd -şiddetle sarsıldığı devirde bile nüfûz ve kuvvetini bir derece muhafaza edip büsbütün izâlesi -kanun-ı istihâleye tab'an şâyân-ı kabul yeni itikâdât ve itiyadâtın umumileşmesini bekler ki bu da tabii gayet tabii bir revîş-i zamana mütevakıftır. İşte mesâil-i diniyede o kadar mübalât göstermeyen insanlar- âdât ve itikadâtın esiri olagelmişlerdir. Hissiyât-ı umûmiyede şeriattan ziyade itikâdın kökleşmiş bulunduğu misal olarak -ekseri kimselerin gümüş kupa veya kaşık kullanmaktaki ?? kâle almayıp da, turnak kesmek için Perşembe veya cumayı beklediğini..." îrâd eylerim. İliklerimize kadar işleyen âdâtın biri de her kızın (sultanlık) tabir ettikleri izdivaçlarının ilk günü taç takılmak meselesidir! Türkiye'de en ağır işlerde bulunan hizmetçi bir kız bile tacıyla duvağıyla gelin edilirse, çalışmasındaki bütün mezâhimi unutarak efendilerine karşı ilebet medyûn-ı şükrân kalır, hatta bizde pek maruf olan -Bana taç mı takacaksın?.." darb-ı meseli de bâlâdaki sözlerimi sûret-i kat'iyede teyit eyler. Bu gibi münasebetsiz âdâtların ortadan kaldırılmasına kübrâ-yı nisvânımızın müterakkileri- sa'y ve gayret etmektedirler. Yani Garp terbiyesi gören kızlarımız -üç dört yüz lirayı başında taşıyacağına îrâd haline ifrâğıyla iktisadî ihtiyar etmektedirler ve yine yeni yetişen kızlarımız -usûl-i ?? da öğreniyorlar ama hacet görmedikleri için icrasıyla uğraşmıyorlar...

"Makalenizi dört genç muhibbem de okudu - devr-i derâz-ı muâhezâtta bulundular... İçlerinden biri de "mutfakta çalışayım da akşama bey gelince:

"-Of bu yağ kokuları... Çekilir şey mi?" itirazıyla benden soğusun da Beyoğlu'ndaki lavanta rayihalarına koşsun öyle mi? Beylerimiz bizden Avrupalı kadınlar gibi ev intizâmı ve kıyafet düzgünlüğü istiyorlar!!!" cevabını verdi ki bizde zevcelerini behbaht eden erkeklerin kesretine binaen bu sözlerini haklı buldum.

Âcize -Osmanlı nisvânının iktisâb-ı meziyeti ziynet-i maneviye olarak kabul ettiklerini ve günün birinde ondan vatan ve milleti müstefid eylemek için de sarf-ı mesaide bulunacakları müsteb'id olmadığını" beyan etmiştim. Bu fikrimin medlûlü - bizde umumun ta'mimi, fakat himmetin henüz hususiyetten kurtulamamasıdır.

Otuz üç senelik istibdâdın zalim sansürü elinde telifât-ı müfidenin husûlüne imkân var mıydı?.. Tatar kardeşlerimizin ecânibinde bulunan âsâr-ı mühimmenin tercümesiyle ihtiyaçlarının def'ine hizmetlerini tebrik ve kendi aramızda dahi böyle sâhib-i himmetlerin tekessürünü temenni ederim.

Ecânibindeki ilim ve terbiyeyi almak hususunda mazhar olduğumuz mevâdi evvelce de beyân ettiğimden tekrarını zâid görürüm.

Azizem, muâhezâtınıza karşılık olan sözlerimi kâfi addeder ve zât-ı ismetânenize min gayrı had bazı muhâlesetkâr-ı nasâyihde bulunmak isterim:

-Biz inâs mektebine sahip olan Türk kardeşleriniz -Bizanslıların sefâhatine de tevârüs ettiklerinden¹⁷ Altın Dağı yurtlarını terk eyledikleri zamandaki temâmi-yi safveti şimdi hâiz olamadıkları bedihî ise de damarlarında yine hûn-ı hamiyet ve besâletin deverânını (kadınları da birlikte olduğu halde) inkılâb-ı ahîremizle ispat eylemişlerdir. Bu yorgun millet-i gayyûrenin pek çok noksanı vardır. Fakat tahtie ile değil, ihtar siyâkında söyleyerek onları tashihe çalışmalıdır. Bahusus Osmanlı hemşirelerinize karşı daha mülâyim ve daha hayır-hah bir lisan kullanmalısınız.. Tarz-ı tahririnizdeki şiddeti tahlile çalıştığımında:

-Yine âcizâne bir mülâhaza- ser-levhalı makaleyi yazan elin -şefik bir kadın kalbinin tercümanı olduğundan şüpheye düştüm!!!

Âcize -hukuk-ı beşer nokta-yı nazarından tekâmül-i nisvân taraftarıyım ve hissiyâtları ricâlinizden ziyade ma'âliyât-ı meşbû' -fakat her cihetle mazur olduklarını gördüğüm!.. kâffe-i nisvân-ı İslam'ı hiç ezdirmek istemem!

Eğer münazarada bulunacaksınız, cevap veririm, bundan sonraki münakaşatınıza mukabil sükût edeceğimi beyanla muhâlesetimin hüsn-i kabulünü rica eylerim efendim.

MEKTUPLAR ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

*Teârüf-i Müslimîn'*den aktarmış olduğumuz yukarıdaki metinler toplam on bir mektup olarak yayımlanmıştır. Bunlardan ilki, Sibiryalı Ayşe'nin "Osmanlı İslâm Hemşerilerimize" adlı mektubudur. Diğerleri ise sırasıyla, Emine Semiye'nin ilk mektuba cevabı; Sibiryalı Ayşe'nin bu mektuba cevabı; Bursa'da Misafire Mamure Hamidullin'in tartışmalar karşısında kendi fikrini beyan etmek üzere kaleme aldığı mektubu; Emine Semiye'nin yayımlamış olduğu mektup; Fevziye Reşid'in bahsi geçen konular hakkında yayımladığı mektup; Emine Semiye'nin hem Fevziye Reşid'e hem de Sibiryalı Ayşe'ye yönelik cevaplarını içeren mektup; Fevziye Reşid'in sonrasında yayımlamış olduğu mektup; Mamure Hamidullin'in Emine Semiye'ye hitaben kaleme almış olduğu mektup, Emine Semiye'nin bu mektuba cevap niteliğindeki yazısı ve son olarak yine Emine Semiye'nin Fevziye Reşid'e yönelik olan mektubudur.

Söz konusu metinlere genel bir çerçeveden bakacak olursak ilk elden söylememiz gereken, bu muhabere niteliğindeki mektuplaşmaların kadınların gözünden ve kaleminden çıkan metinler olmasıdır. Bu bağlamda sözünü ettiğimiz kadın yazarların mektuplar çerçevesinde üzerinde durdukları temel meseleler ise Müslüman Türk kızı ve kadınının toplumdaki yeri, eğitimi ve onların nasıl bir "gelecek" yaşamaları gerektiği gibi konulardır. Esasında birbirinden farklı ve yer yer birbirine "muhalefet" eden metinler olarak belirtmiş olduğumuz bu mektuplar, başta Osmanlı toplumdaki ve Sibiryâ bölgesindeki kız ve kadınların yaşayış biçimleri, toplum içindeki konumları ve onların eğitimleri gibi meseleleri göstermesi açısından birer "tarihsel vesika" olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla bu metinlere yönelik detaylı bir bakış açısı geliştirmek,

¹⁷ Mülkün tevsiine ve servetin tekessürüne müsadif Sultan Bayezit-ı Sani devrinde sefâhat başlamıştır. Buna dair (Resimli Kitap)ın ikinci cildinin dokuz numaralı nüshasında (Kıymet-i Nisbiyyet) ser levhalı bir eser-i âcizanem vardır.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

“kadın ve kadınlık meselesi”ne geçmişten günümüze değin bir yorumlama yapmamızı sağlayacaktır.

Teârûf-i Müslimîn'inde yayımlanan mektuplaşmaların ilki, Sibiryalı Ayşe'nin 1910 yılında kaleme aldığı mektubudur. Muhaberelerin başlangıcını oluşturan bu mektubu detaylı olarak incelemek, hem kadınlar arasında tartışılan konuların seyrini göstermesi hem de bu konuların odaklandığı çözüm önerilerini somutlaştırması açısından önemlidir. Ayrıca bu mektubun ardından Emine Semiye'nin cevap niteliğindeki yazıları, Türk edebiyatı araştırmaları açısından da önem arz etmektedir.

“Osmanlı İslâm Hemşerilerimize” üst başlığıyla yayımlanan ilk mektup, Sibiryalı Ayşe'nin “âvâz-ı istimdâd”ı olarak karşımıza çıkar. İlk satırlarından anlaşılacağı üzere muhatabı Osmanlı Türk kadınları olan mektup, Sibiryalı Türk kadınlara yönelik bir fikir alışverişi, yardım ve destek çağrısını içermektedir. Metnin ilk satırları, Sibiryalı Ayşe'nin yaşadığı coğrafyanın Osmanlı topraklarından uzak olması, yazarın gözünde bu iki farklı topluluğu birbirinden ayırmadığı gibi, bunun aksine kendilerinin de İslâm sancağı altındaki Türk kızları ve Türk anaları olarak görülmeleri gerektiği vurgusunu içerir. Bu noktada Sibiryalı Ayşe'nin kendi toplumunu Tatar olarak değil Türk'e “nispet etmesi”, Bayezid-Timurlenk kavgalarını hatırlatmak istememe ihtiyacı, sözünü ettiğimiz birlik ve beraberlik ülküsüne işaret etmektedir.

İlk mektubun dikkate değer bir diğer tarafı Sibiryalı Ayşe'nin gözünden iki farklı kültüre ait olan kadınlar ve kızların birbirleriyle karşılaştırılma ihtiyacıdır. Yaşadıkları coğrafyada başta eğitim açısından kendilerini Osmanlı'ya nazaran daha kötü durumda gören Sibiryalı Ayşe'nin bu konuda örnek gösterdiği ilk husus “Kızlar Sınâi”dir. Olumsuz tarafları olmasına karşın bu okulun, Osmanlı'da kadınlara az çok düşünebilme imkânı sunması onları “insan” zümresine dahil etmektedir. Ancak Rusyalı İslâm kadınları hem düşünce dünyaları hem de sahip oldukları açısından bir “hiç”e mahkûm edilmiş durumdadır. Bu yüzden Rusyalı Müslümanların erkekleri miskinlik ve acziyet timsali olmuş; âlimler gerici bir durumda, genç çocuklar ise cehalet ve korkaklık içerisinde.

Sibiryalı Ayşe mektubun devamında Türklerin ve Türk devletlerinin tarihte göstermiş oldukları başarılarla karşın son dönemde yaşadıkları cehalet ve eksiklikler karşısındaki memnuniyetsizliklerini belirttikten sonra bu durumun sebeplerini kadınlara ve kadınlığın getirdiği sorumluluklara bağlar. Çünkü ona göre çalışkan, başarılı ve güçlü nesiller, ideal annelik ve kadınlık sorumluluklarıyla vücuda gelir. Yazar bu tespitin ardından istenilen nesilleri yaratmak ve bilhassa eğitilmiş genç kız ve kadınları yetiştirmek için neler yapmak, ne öğrenmek ve öğretmek, neye teşebbüs etmek gerektiği gibi sorular üzerinde durarak mektubuna son verir. Osmanlı hemşirelerinin kendisinin ortaya koyduğu soru ve sorunlara yönelik cevaplarını beklediğini temenni ederek metni tamamlar.

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere kadınların Türk toplumlarındaki yeri konusunda birtakım konuları gündeme getiren bu mektup, aynı zamanda bu konu hakkında ortaya atılacak farklı fikirlerin başlangıcını teşkil eder. Mektuba tarihsel ve kadınlık problemleri açısından bakacak olursak, karşımızda temelde belirli bir sorun olduğunun farkında olan, bunu Türklerin tarihsel kökenlerindeki çeşitli başarılarla yeniden yorumlamak isteyen ve bir açıdan da “karışık” bir zihni ifade eden bir bilinç

söz konusudur. Bu metni okuyan Emine Semiye ise kendi mektubuyla konu hakkında fikir beyan etme gereği duyar.

Sibiryalı Ayşe'nin şahsına cevaben yazılan bu mektupta, Emine Semiye ilk olarak okuduklarından son derece etkilendiğini belirterek söze başlar. Bir Rusyalı Müslüman Türk kadınının tevazu göstererek özellikle kızların eğitimleri konusunda ne yapılması gerektiğine yönelik sorularına dair cevaplarının "mahdut" bir seviyede kaldığını üzülenek belirtir. Osmanlı'da hâlihazırda mekteplerin olduğunu, kızların büyük bir bölümünün okuma yazma bildiğini ancak bu imkânların başka coğrafyalardaki kızların gelişimine katkıda bulunacak seviyede olmadığına vurgu yapar. Esasında bu tespit, Emine Semiye'nin Osmanlı'da kız çocukları ve kadınların durumuna yönelik açık bir itirafıdır. İşte bu itirafın büyük bir bölümünü eğitimle ilgili eksiklikler ve sorunlar oluşturur. Buna göre, Osmanlı'da mektepler düzensiz, eğitimciler gelişmiş ülkelerin göstermiş oldukları ilerlemelerden bihaberdir. Amerikan ve Fransız mektebinde yetişen kız çocukları ise "alafranga kültür" içerisinde "alaturka kültüre" yönelik bir istifadeyi sağlayamamaktadır.

Yazar metnin devamında Sibiryalı'daki diğer kadınların kendilerine daha fazla güvenmeleri gerektiğine ve "hiçlikten ibaret" diye tabir ettikleri durumlarının esasında Türklüğün safiyetini daha fazla barındırdığına işaret eder. Bu bakımdan Müslüman Türk kadınlarının içinde buldukları bütün olumsuzlukların temel nedenleri ise Sibiryalı Ayşe'nin belirttiği gibi kadınlarda değil bizatihi erkeklerdedir. Bu yüzden önce cehalet ve taassup içinde olan erkeklerin kendilerinin bu sorunları aşmaya çalışmaları gerekmektedir. Ancak bunun sonunda onlardan daha zeki olan kadınlar "aslan yürekli evlatlar" yetiştirebilir. Dolayısıyla bu noktada her iki yazar arasında temel bir görüş ayrılığı söz konusudur.

Emine Semiye bu mektubun son bölümünde Sibiryalı Ayşe'nin ortaya koyduğu Sibiryalı Müslüman kadınlarla Osmanlı kadınlarının birlikte gelişip ilerleme ve beraber hareket etme fikrini desteklediğini belirtir. Bu konuda ne yapılması ve ne söylenmesi gerektiğine kendi fikrince "müterakki İstanbul hanımları namına" katkıda bulunacağını beyan eder.

Emine Semiye'nin fikir alışverişine yönelik teşvik edici bu mektubu sonrasında yayımlanan üçüncü mektup yine Sibiryalı Ayşe tarafından kaleme alınır. Üzerinde durduğumuz mektupların hacim olarak en uzun olan bu metin üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmak, yukarıda değinmiş olduğumuz meselelerin seyrini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Sibiryalı Ayşe'nin bu mektup kapsamında üzerinde durduğu ilk önemli husus, açık bir şekilde İstanbullu kadınlardan beklentilerini dile getirmesidir. Buna göre ancak Osmanlı ve dolayısıyla İstanbul'daki kadınlar sayesinde içinde buldukları durumdan çıkabileceklerini belirtmektedir. Yazar, tespit ettiğimiz bu düşünüşün ardındaki motivasyona bağlı olarak Emine Semiye'nin daha açık sözlü ve bir bakıma da daha aksiyoner bir tavır alması gerektiği vurgusunu yapar. Bu yüzden Osmanlı kadınlarının kendi potansiyelleriyle diğer Müslüman kadınlara rehberlik etmesi ve bunun da siyasi bir mesele olarak görülmemesi gerektiğine değinir.

Mektubun devamında Sibiryalı Ayşe'nin üzerinde durduğu bir diğer önemli konu eğitim ve mektep meseleleridir. Emine Semiye'nin mekteplerdeki eksiklikleri devlet ricaline bağlama gerekçesine karşın Sibiryalı Ayşe, bu konudaki eksikliklerin ve

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

ihya edilmesi gereken hususların yalnızca devlete ait bir sorumluluk olmadığını, bunun aynı zamanda münevver İslâm kadınlarının üzerinde durması gereken bir husus olduğunu belirtir. Buna örnek olarak, devrin önemli gazetelerinin neşriyatlarında kız çocuklarının eğitimi hakkında doyurucu bir içerik oluşturulmamasını gösterir. Ona göre kızların ve kadınların gelişimi için ortak bir uyanış fikri ve aydınlanmanın yolu ancak Osmanlı toplumundan geçmektedir. Çünkü aralarındaki bağı rapteden temel değer olan İslamiyet oldukça kendilerinin de gelişmeleri ve değişimleri mümkün olacaktır. Anadolu, Rumeli, Kazan, Sibiryaya, Buhara ve Bosna gibi coğrafyaların kadınlar ve kızlar konusunda gösterdikleri gelişimler, onların Türklük bilinciyle yeniden yükselmelerine yol açacaktır. Ayrıca bu durum onların "Frenkleşmek" ve "Ruslaşmak" illetinden de kurtulmalarını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu noktada Sibiryalı Ayşe'nin Batı medeniyeti karşısında "temkinli" bir tutum gösterdiğini söylemek mümkündür. Nitekim metnin devamında, İstanbul'da bulunan Amerikan ve Fransız okullarına yönelik eleştirilerini ve kızların bu okullara gitme maksatları karşısındaki şüphelerini belirten yazar, bu konuda İslam devletlerinin "mükemmel ana mektepleri" tahsis etmeleri gerektiği üzerinde durur. Çünkü Batılılaşarak, "Frenkleşerek" eğitilmiş bir Müslüman Türk kadını yaratmak mümkün değildir.

Sıralamış olduğu pek çok sorunun esasında Osmanlı toplumundaki kadınlara ve kızlara yönelik "teşebbüs" eksiliğinden kaynaklandığını belirten Sibiryalı Ayşe, bu durumu somut olarak aşma yolunda bir talep olarak İslâm anası mektebinin tesis edilmesi gerektiğini vurgular. Ona göre mekteplerin kurulmasındaki mali külfeti ise yine İslam kadınlarının küpeleri ve incileriyle karşılamak mümkündür.

Sibiryalı Ayşe'nin bu mektubunun ardından gazetede yayımlanan dördüncü mektup, Bursa'da Misafire Mamure Hamidullin imzasıyla kaleme alınır. Daha önce yayımlanmış olan mektuplardaki konulara kendi perspektifi çerçevesinde yorum getirmek isteyen yazar, kızların ve kadınların toplumdaki yerlerinin gelişmesi konusunda Sibiryalı Ayşe'nin yazmış olduğu fikirlere kendisinin de katıldığını belirterek söze başlar. Özellikle yukarıda değinilen farklı İslâm coğrafyalarından gelen kızların ortak bir İslam ana mektebinde eğitim görmeleri fikrini son derece değerli bulur. Bunun bir sonucu olarak, diğerlerine nazaran daha iyi şartlarda olan kadınların moda aşkı, eğlence ve gezi merakı dolayısıyla İslam kızlarının sorunlarına odaklanmamalarını eleştirmektedir. Emine Semiye gibi "ciddi ve hakiki" anaların ise değişim ve gelişim için ümitleri yeşerttiğini belirtir. Dolayısıyla ona göre de Osmanlı kadınlarının daha aksiyoner bir şekilde ve teşebbüs fikri içinde hareket etmeleri gerekmektedir. Bütün teşebbüslerde Rusyalı Müslüman kadınlarının maddi olarak elinden gelen desteği göstereceklerini belirten Mamure Hamidullin, genel olarak mektuplarda değinilen konularda son derece ümitvar olduğunu belirterek esasında bu mektubu destek mahiyetinde kaleme almış görünmektedir.

Kronolojik olarak beşinci sırada yayımlanan mektup ise yine Emine Semiye tarafından kaleme alınmıştır. "Asıl İhtiyacımız" üst başlığıyla yayımlanan bu mektup, esasında Sibiryalı Ayşe'ye cevaben yazılmıştır. Emine Semiye ile Sibiryalı Ayşe arasındaki kız ve kadınlarla ilgili meseleler hakkındaki görüş ayrılıklarının net bir şekilde ortaya çıktığı bu mektupta Emine Semiye, bahsi geçen konulara daha "gerçeğe uygun" bir şekilde bakmak gerektiğinden bahseder. Buna bir örnek olarak söz konusu yazıların yayımlandığı *Teârûf-i Müslimîn* gazetesinin ismini bile bilen kadınların yüzde

beşi geçemeyeceğini vurgular. Bunun temel sebebi de yine erkeklerin “esas hataları”na dayanmaktadır. Emine Semiye bunların sebeplerini yakın zamanda görüştüğü bazı kadınların fikirlerini örnek göstererek somutlaştırmaya çalışır. Bu bağlamda sorunlardan biri olarak, kadınların kendi aralarındaki rekabetten dolayı, Avrupalı kadınlara -görünüşte- benzemeye çalışarak erkekleri kendilerine beğendirmeye çalışmalarına işaret eder. Dolayısıyla Emine Semiye de Batılılaşmanın sadece şekilsel boyutlarıyla yaşanmasını eleştirel bir gözle yorumlamaktadır.

Yazara göre bir bakıma erkeklerin kontrolünde bir “oyuncak” mahiyeti kazanan kadınların haklarının düzenlenmesi yine erkeklerin elindedir. Nitekim kendisinin de “hür bir kadın kalem” olmakta neler çektiğine işaret etmek ister. Bu yüzden ona göre bütün kadınlardan ortak bir hareket ya da aksiyon beklemek yerine, “birkaç fedakâr kadın”ın öne atılması diğer kadınları daha cesaretli kılacaktır.

Müslüman Türk kadınlarının yaşadıkları coğrafya ne olursa olsun tanışması ve görüşmesi fikrine katılan Emine Semiye, bu konuda atılacak olan ortak adımın “müşterek mektepler” olduğuna işaret eder. Dolayısıyla ona göre bu okulların nasıl olması gerektiği hususu, bu noktaya kadar üzerinde durulan konuların daha somut bir düzlemde kavranmasını sağlayacaktır. Çünkü yazara göre bu okullarda hem İslamiyet’i hakkıyla öğrenmek hem milliyet bilincine sahip olmak hem de Alman, İngiliz ya da Fransız lisanlarından birine vakıf olmak gerekmektedir. Böylece istenilen kızların yetiştirileceği, yine kadınların müdirelik yapabildiği okullara sahip olmak mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu noktada Emine Semiye’nin yüzünün değişme ve gelişme çerçevesinde Batı’ya dönük olduğunu söylemek mümkündür. Ona göre bunun temel sebebi ise eski İslam kültür ve bilim birikiminin “yenilikçi” ihtiyaçları karşılayamamasıdır.

Emine Semiye bu mektubun ilerleyen satırlarında kendisinin de idealize ettiği Batılı özellikler barındıran bir mektep tesis etme yolundaki somut adımlarından bahseder. Bu mektebin açılmamasını ise iki temel sebebe bağlar. Bu sebepler, maddi yetersizlikler ve yardım etmekten yorulan kadınların disiplinsizliğidir.

Teârüf-i Müslimîn’de yayımlanan altıncı mektup, Fevziye Reşid tarafından “Âcizâne Bir Mektup” üst başlığıyla kaleme alınmıştır. Mektubun ilk satırlarından anlaşılacağı üzere kendisinin de bir Sibiryalı olduğunu belirten Fevziye Reşid, bahsi geçen konularla ilgili kendi fikirlerini beyan etmek istemiştir. Böylece bu mektupla birlikte dört farklı kadın tarafından kaleme alınan mektuplarla, farklı bakış açılarını gözlemlemek mümkündür.

Fevziye Reşid’in bu mektupta dikkat çekici ilk yorumu, Rusyalı İslam kadınlarını yakından gözleme imkânı bulmasından dolayı Sibiryalı Ayşe’nin getirdiği öneriler ve beklentiler açısından gerçeklerden uzak yorumlarda bulunduğu iddiasıdır. Ona göre kızlar ve kadınların eğitimleri ve diğer hususlarla ilgili haklarının tesis edilmesinin İstanbul’dan doğması fikri mantıklı değildir. Çünkü değil İstanbul kadınları, Sibiryada, Rusya’da bulunan ekonomik şartları iyi ve iktidar sahibi kadınların bile bahsi geçen sorunlar hakkında haberdar olmaları söz konusu değildir. Bu yüzden önce kendi gelişimlerini kendi toplumlarından başlatmaları gerektiğini düşünecek kadar geri kalmış olduklarını düşünen yazar, öncelikle kadınların içinde bulunduğu cehaleti gidermenin yollarını aramak gerektiğine işaret eder.

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

Fevziye Reşid mektubun ikinci bölümünde ise bu kez Emine Semiye'nin yazdıkları hakkında görüş bildirme gereği duyar. Onun bazı fikirlerine de "muhalefet" etmek istemektedir. İstanbul'da bulunduğu süre zarfında bir yabancı olarak Osmanlı kadınlarını yakından gözlemlene fırsatı bulan yazar onları, içinde buldukları "alafranga" yaşam biçimi açısından eleştirir. Bu yüzden Osmanlı hanımlarının Almanya ya da Fransa'dan gelecek mürebbiyelerle eğitilmesi fikrine temkinli yaklaşır. Çünkü ona göre "kadınlık" sadece eğitimle ya da "alafranga" meziyetlerle oluşacak bir husus değildir ve aynı zamanda gelenekten gelen belli başlı meziyetleri koruyabilmek demektir.

Fevziye Reşid bu mektubun sonunda daha önceki mektuplarda bahsi geçen kız mektebi açma fikrine istinaden maddi bir kaynak oluşturma hususunda somut ve bir bakıma da sembolik bir öneride bulunur. Kadınların sadece gösterişe dalmalarını eleştiren yazar, bunun aksine örneğin bir gelenek olarak uygulanan gelin başlarına giydirilen taçların üzerindeki süslere harcanan parayla en azından bir dersane açabilmenin mümkün olacağını vurgular.

Bu mektubun ardından gazetede bulunan yedinci mektup, Emine Semiye tarafından kaleme alınır ve hem Fevziye Reşid hem de Sibiryalı Ayşe'ye cevaben yayımlanır. "Adem-i Vukuf" şeklindeki dikkat çekici üst başlığıyla hazırlanan metnin ilk bölümü Fevziye Reşid'in yazdıklarına yönelik sert denecek bir yaklaşımla kaleme alınmıştır. Özellikle kadınların aldıkları alafranga eğitimler sonucunda milliyet bilinçlerini ve İslamiyet fikirlerini kaybetme ihtimallerinin olmadığını, bilakis kadınlarımızın artık yaşamla alakası olmayan "köhne" adetlerden kurtulmaya başladıklarını vurgular. Bu tespitin ardından Sibiryalı'daki mevcut durumun aksine varlıklı ve iktidar sahibi kadınların Osmanlı toplumundaki fakir ve bakıma muhtaç kız ve kadınlara duyarsız kalmadığını belirten Emine Semiye, Fevziye Reşid'in gelin başlarındaki taçlarla ilgili önerisini de anlamsız bulur ve Osmanlı toplumunu hakiki yönleriyle tanımadığından yanlış yorumlara yöneldiğini belirtir. Bu vesileyle de kendisine İstanbullu kadınları tanıtmak amacıyla Osmanlı'da dört tip kadının bulunduğu işaret eder. Yazarın art arda sıraladığı bu dört tip, dönem kadınının sosyolojik özelliklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bunlar kibar, orta halli, fakara ve "hevamm-ı sefahat" yani eğlence düşkün, "karınca/pire" mahiyetindeki kadınlar olarak sıralanır.

Emine Semiye'nin esasında bu sınıflandırmayı yapma amacı mektup dizisi boyunca gündeme gelen kız çocukları ve kadınların hakkında gerçeğe dayalı bir panorama çıkarma zaruretidir. Böylece kendisi bahsi geçen sorunlara daha sağlıklı yaklaşılacağını düşünmüş, aynı zamanda kadın meselesini daha "yenilikçi" yorumlama ihtiyacına işaret etmiştir. Nitekim mektubun ilerleyen satırlarında İslâm dininin ilme ve yeniliğe dönük teşvik edici unsurlarına ve peygamber hadislerine görüşlerini dayandırarak yenilik ve gelişme taraftarı olduğunu açıkça belirten Emine Semiye, "dest-i ecâ nib" teki ilim ve sanattan mahrum ve geri kalmamak gerektiğini vurgular.

Gazetede yayımlanan sekizinci mektup ise yine Fevziye Reşid'e aittir. Bu kez Emine Semiye'ye hitaben kaleme alınan mektupta yazar ilk olarak köylü kadınların İstanbul'da evlere hizmetçi olarak alınmasının maarife hiçbir katkısı olmayacağını vurgular. Ayrıca Emine Semiye'nin iki farklı yazısında birbiriyle çelişen fikirler ortaya attığını belirtir. Bunlar, İstanbul kadınlarının sadece kendilerini "malumatlı" göstermek

için okudukları savıyla, bu kadınların aynı zamanda “kaba hizmetlerle” ömürlerini harcamak istemeyip, yalnızca okumak istedikleri yönündeki tespitleridir.

Fevziye Reşid’in Emine Semiye’ye katılmadığı hususlardan biri de yabancı eğitim sisteminin kız çocukları açısından gerekliliği meselesinde kendini gösterir. Bu noktada o, sanıldığı aksine kadınların eğitimine tamamen karşı olmadığını ancak onların Batılı eğitimden önce kendi dillerini ve dinlerini hakiki yönleriyle bilmeleri gerektiğini vurgular. Bu yolda daha önce Emine Semiye tarafından eksikliği işaret edilen yeni eğitim öğretim kitaplarının eksikliği hususunun ise tercüme eserlerle aşılabileceği fikriyle çözüm önerir.

Teârûf-i Müslimîn’de yayımlanan dokuzuncu mektup, bu kez Emine Semiye’ye hitaben Bursa’da Misafire Mamure Hamidullin tarafından kaleme alınır. “Anadolu Kadınları” üst başlığıyla yayımlanan mektupta ilk olarak kadınların haklarıyla ilgili yapılacak olan işlerin yazı masalarında değil bizatihi hayatın içinde “aksiyoner” bir yaklaşımla çözülmesi gerektiği vurgusu yapılır. Buna bir örnek olarak Bursa kız mekteplerinde şahit olduğu olayları anlatan Mamure Hamidullin, mektubun bu satırlarında dile getirdiği tespitlerle Osmanlı’nın bu döneminde eğitim kurumlarının durumları hakkında dikkate değer bilgiler vermektedir. Bu bağlamda okulların içinde bulunduğu sıkıntıları bütün gerçeklikleriyle tasvir eden yazar, dönemin maarif bürokrasisindeki bozulmalara da dikkat çeker. Ayrıca söz konusu tespitlerin eğitim tarihimiz açısından önem arz ettiğini belirtmek gerekir.

Gazetede yayımlanan onuncu mektup bu kez Emine Semiye tarafından Mamure Hamidullin’e cevaben kaleme alınır. “İtiraf-ı Hakikat” üst başlığıyla yayımlanan yazının başında yazar, Mamure Hanım’ın kast ettiğinin aksine İstanbul dışındaki kızların ve kadınların durumları hakkında bilgisi olduğunu vurgulama gereği duyar. Hatta kendisinin de bizatihi genç kızları eğitmek konusunda küçük ama şahsi teşebbüslerde bulunduğunu belirtir.

Teârûf-i Müslimîn’de yayımlanan son mektup yine Emine Semiye tarafından bu kez Fevziye Reşid’e cevaben kaleme alınır. “Yine Vâkîf Değilsiniz!” üst başlığıyla yayımlanan mektupta Emine Semiye daha önceki yazısına uygun olarak Fevziye Reşid’in fikirlerini net bir şekilde eleştirerek söze başlar. Köylü kadınların evlerde hizmetli olarak çalıştırılması hususunu yanlış anladığını belirten yazar, gelin başındaki taç konusuna yeniden değinir ve bu konunun uzun yıllardır devam eden bir gelenek ve görenek unsuru olduğunu, kadınların kolaylıkla böyle alışkanlıkları bırakamayacağını vurgular. Mektubun sonunda Fevziye Reşid’in yazdığı yazıların bazı açılardan “şefik bir kadının kalbinin tercümanı” olduğu hususunda şüpheli olduğunu belirten yazar, bu hususta kendileriyle daha fazla fikir alışverişinde bulunamayacağını belirtir. Böylelikle sözünü ettiğimiz mektuplaşmalar son bulur.

Sonuç

Sonuç olarak yukarıda değinmiş olduğumuz muhabere niteliğindeki mektuplar, kadın kalemlerin elinden çıkan, kız çocuklarının eğitimi ve kadınların toplumdaki rolü gibi hususlara temas eden tarihsel açıdan dikkate değer metinlerdir. Mektuplardan da anlaşılacağı üzere birbirinden farklı coğrafyalarda, birbirinden farklı dünya görüşlerine sahip olan kadın yazarların üzerinde durdukları konulara bağlı olarak kimi noktalarda karşıt görüşler içeren, birbirine muhalefet eden ve kimi noktalarda da çelişen fikirleri ortaya koydukları söylenebilir. Ancak bu yazıların kaleme alındığı dönemi anakronizme

Emine Semiye'nin *Teârûf-İ Müslimîn* Sayfalarında Rusyalı Müslüman Kadınlarla Muhaberesi

düşmeden tarihsel perspektif ışığında yorumlayacak olursak söz konusu metinlerin kız çocuklarının ve kadınların toplumda gelmeleri tahayyül edilen noktalara “el yordamıyla” da olsa değinmesi son derece anlamlıdır. Dolayısıyla bu ve buna benzer gazete taramaları ve metin analizlerinin sürdürülmesi, tarihimizdeki “kadınlık problemleri” açısından yeni tespitlere ve yorumlara kapı aralayacaktır.

Kaynakça

- Bursa'da Misafire Mamure Hamidullin. “Anadolu Kadınları”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 28, 23 KE 326/5 Ocak 1911, s. 59-62.
- Bursa'da Misafire Mamure Hamidullin. “Dersaadette İslam Ana Mektebi”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr.10, 5 Ağustos 1326/18 Ağustos 1910, s.158-160.
- Emine Semiye. “Adem-i Vukuf”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 27, 16 KE 326/29 Aralık 1910, s. 39-41.
- Emine Semiye. “Asıl İhtiyacımız”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 17, 30 Eylül 326/13 Ekim 1910, s.273-275.
- Emine Semiye. “İtiraf-ı Hakikat”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 31, 13 KS 326/26 Ocak 1911, s. 98-99.
- Emine Semiye. “Sibiryalı Kız Kardeşimiz Ayşe Hanımefendiye”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 6, 10 Haziran 326/23 Haziran 1910, s.92-93.
- Emine Semiye. “Yine Vâkıf Değilsiniz!”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 31, 13 KS 326/26 Ocak 1911, s. 99-101.
- Fevziye Reşid. “Âcizâne Bir Mülâhaza”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 22, 4 TS 326/17 Kasım 1910, s.350-352.
- Fevziye Reşid. “Yine Âcizâne Bir Mülâhaza”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 28, 23 KE 326/5 Ocak 1911, s. 58-59.
- Kanlıdere, A. (2018). “Hilafet Merkezinde Pan-İslamist Bir Tatar Dergisi *Teârûf-i Müslimîn* (1910-1911)”, *İslam'ı Uyandırmak, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, cilt 1, Ed: Lütfi Sunar, İLEM, s. 425.
- Karaca, Ş. (2010). *Emine Semiye Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri* (Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sibiryalı Ayşe. “Büyük Hemşirem Emine Semiye Hanımefendi Hazretlerine”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 9, 22 Temmuz 326/4 Ağustos 1910, s. 144-148.
- Sibiryalı Ayşe. “Osmanlı İslam Hemşirelerimize”. *Teârûf-i Müslimîn*, nr. 4, 13 Mayıs 326/26 Mayıs 1910, s. 60-61.